

K 239-601
3

სტაფია აზიანი

მოგონებები
ფეოტონები
ჯექსები

899.631-94 + 894.631-7 + 894.631

გორის ლიტერატურული ცხოვრების კვლევამ არაერთი მწერლისა თუ საზოგადო მოღვაწის სახელი წარმოაჩინა. ბევრი მათგანი კარგადაა ცნობილი მკითხველთა ფართო საზოგადოებისათვის. მათ შორის ბოლომდე შეუსწავლელი და სრულიად უსაფუძვლოდ მივიწყებული აღმოჩნდა ნიჭიერი დრამატურგი ქალი ნატალია აზიანი. ჩვენ გადავწყვიტეთ აღნიშნული ნაკლოვანების შეძლებისდაგვარად გამოსწორება, რის გამოც წარმოვადგენთ მკითხველის სამსჯავროზე მისი შემოქმედების ზოგიერთ ნიმუშს.

საქ-2000
შეოქმედებულია!

წიგნი გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვლევა დაურთო
ნინო ბიბილაშვილმა

რედაქტორება: ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი
ნონა კუპრეიშვილი
გურამ ჭოხონელიძე

K 239601

რეცენზენტები: ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი
ირაკლი კენტოშვილი
ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი
მირანდა ტყეშელაშვილი

ISBN 99928-16-83-X

საქართველოს
პარლამენტის
გამომცემი
ცენტრი

შოთა რუსთაველის სახ. ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

ნატალია აზიანი

მოგონებები

ფელეტონები

ლექსები

თბილისი 2001 წელი

5. შინაარსი
6. ნატალია აზიანი
22. მოგონებები. ფელეტონები. ლექსები.
23. მოგონებები.
24. უნიდელი გორი
42. „ველარ ვიცან ჩვენი დედა“ (წერილი ძმასთან)
44. აკაკი წერეთლის ხსოვნას
65. მცირე მოგონებები ქართველ მწერლებზე
76. სოსო ჯულაშვილთან შეხვედრის ორი შემთხვევა
79. ყაჩაღების ჩამოხრჩობის ამბავი გორში
83. ფელეტონები
84. „კითხვა-პასუხი“
88. „თვითმკვლელის წერილიდან“
91. ინტერვიუ ქალბატონ დემოკრატიასთან
95. ლექსები
97. „წითელი ჯვარი“
98. „უთავო ძეგლი“
101. ვუძღვნი ნინო ზაქარიას ასულ ჯორჯაძისას
102. ნინო ზაქარიას ასულ ჯორჯაძისას
103. ვუძღვნი ე...ნ....ს
104. შენიშვნები

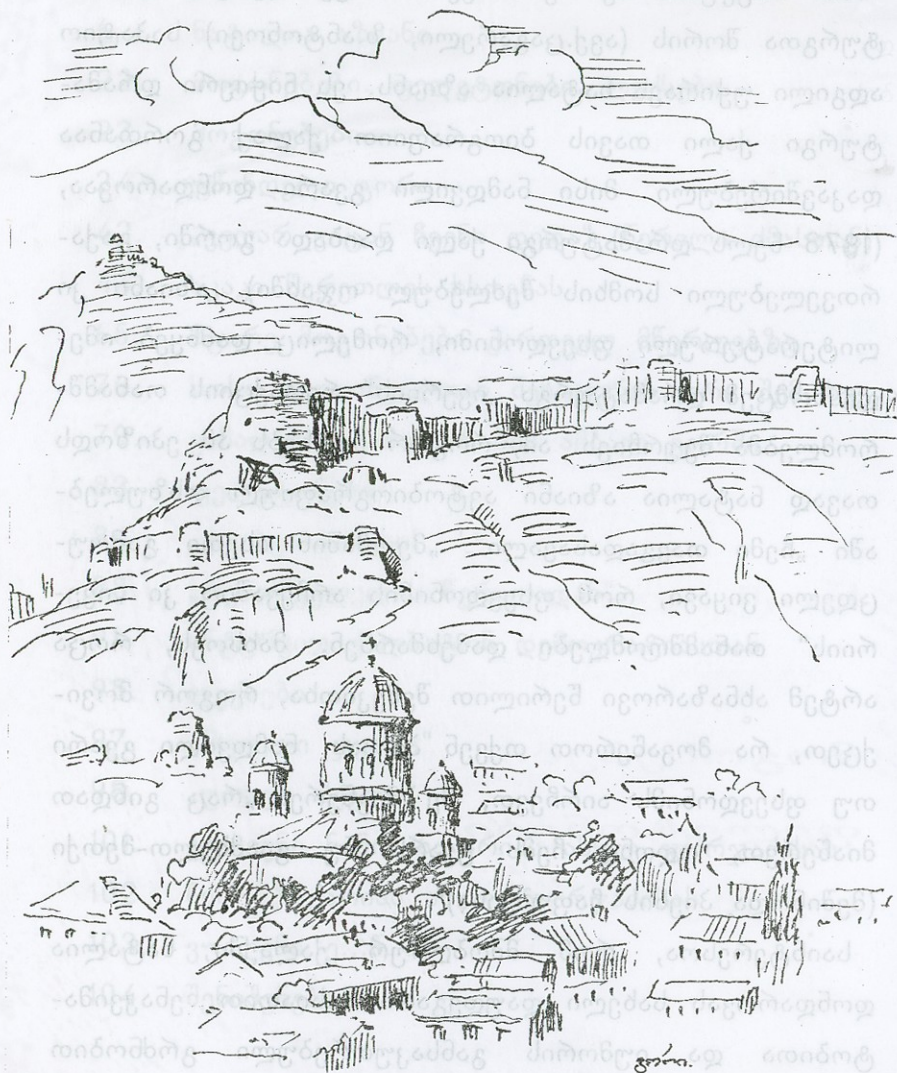

ნატალია აზიანი

XIX საუკუნის მეორე ნახევარში ფეხადგმულ დრამატურგთა შორის (ავტ.ცაგარელი, ზ.ანტონოვი) საპატიო ადგილი უჭირავს ნატალია აზიანს. ეს ნიჭიერი დრამატურგი ქალი თავის ბიოგრაფიით ქალაქ გორთანაა დაკავშირებული. მისი ნამდვილი გვარი დონდაროვაა, (1878 წელს დრამატურგი ქალი დაიბადა გორში, გაქართველებული სომხის შეძლებულ ოჯახში). აზიანი კი ლიტერატურული ფსევდონიმი, რომელიც დამწყებ იმედიმომცემ დრამატურგს „ივერიის“ რედაქციის თანამშრომლებმა შეურჩიეს. აი, როგორ იგონებს ამ ეპიზოდს თავად ნატალია აზიანი ავტობიოგრაფიულ თხზულებაში „ჩემი თავგადასავალი“:¹ „მე მაშინ ისეთი გამოუცდელი ვიყავი, რომ ფსევდონიმის არჩევაშიც კი „ივერიის“ თანამშრომლები დამეხმარნენ. მახსოვს, როცა არტემ ახნაზაროვი წერილით შემეკითხა, როგორ მოვიქცეთ, რა მოვანეროთ თქვენ პიესას, ნამდვილი გვარი თუ ფსევდონიმს აირჩევთ, მე მივწერე: „რაც გინდათ მიაწერეთ, ოღონდ ჩემს გვარს ნუ გაამხელთ-მეთქი (მეშინოდა პიესის ჩაფუშვისა)“².

საინტერესოა, რომ მშობლიურ ქალაქში ნატალია დონდაროვას სახელი დაუდევარი ხასიათით, ენაკვიმატობითა და იუმორის განსაკუთრებული გრძნობით ჰქონდა განთქმული. მისი დაცინვის ობიექტი ხდებოდა ყველა სახასიათო ტიპი, რომლითაც, როგორც თვითონ

იმედი შენობები

გარე.

ამბობს, სავსე იყო მაშინდელი გორი. „როცა ნამოვიზა-
რდე - იხსენებს დრამატურგი,-ესე 15-16 წლისამ, მეც
დავინყე პატარ-პატარა იუმორულ-სატირიკული სცენე-
ბის, ლექსების წერა გორელ „მეშჩან“-ობივატელებზე,
ვაჭარ-ჩარჩებზე და მათ მეჭორე ცოლებზე, მოქეიფე
თავად-აზნაურებზე და სხვა. ნაწერს ბევრჯერ ჩემ მიე-
რვე ნახატ კარიკატურებსაც ურთავდი — ამ ამბავმა
მთელი გორი გადამამტერა, არა თუ მარტო მე, არა-
მედ ჩემ მშობლებსაც... მშობლები მიჯავრდებოდნენ,
მტუქსავდნენ, მაგრამ მე ჩემსას მაინც არ ვიშლიდი:
ვწერდი და ვხატავდი, ვხატავდი და ვწერდი გორელ
„ობივატელებს“, რომელნიც აუარებელ იუმორულ მასა-
ლას იძლეოდნენ“.³ ბუნებრივია, შეურაცხყოფილი და
განაწყენებული საზოგადოება უარყოფითად შეაფასებდა
ახირებული თანაქალაქელის პირველ სამწერლო ცდებს.
მით უმეტეს, რომ ამგვარ გატაცებას (მხედველობაში
გვაქვს მწერლობა) იგი ქალისათვის ფრიად შეუფერე-
ბელ საქმიანობად მიიჩნევდა. „ლანდღვის მწერალი“—აი,
როგორი შეფასება მიიღო მაშინ ნატალია აზიანმა
თავისი ჩანახატების პროტოტიპებისაგან, არტემ ახნა-
ზაროვთან გამოთქმული მისი შიშიც პიესის ჩაფუშვის
გამო, საზოგადოებაში მოპოვებული სწორედ ამ არასა-
ხარბიელო ავტორიტეტით იყო გამონვეული. შეიძლება
ითქვას, ნატალია აზიანმა მთელი სისრულით ინგნია
პროვინციულ ქალაქში მცხოვრები ხელოვანის, უფრო
მართებული ვიქნებოდით თუ ვიტყოდით, რეალისტი

მწერლის ხედრი. საკუთარ მკითხველთან სპირაძე კონფლიქტამდე მისული ურთიერთობა მან მხატვრულად გაიაზრა, ოსტატურად განაზოგადა და შექმნა ფრიად საინტერესო, მწარე სინამდვილის ამსახველი პიესა „ვაი კალმისაგან“, რომელიც 1909 წელს გორში ა.კალანდაძის სტამბაში დაიბეჭდა.

პირველი პიესა „ინჯილერი ან დობტური“ იმდენად იღბლიანი აღმოჩნდა, რომ ამ ნაწარმოებმა არა მარტო ქართულ სცენაზე, ცნობილ ქართველ მსახიობთა რეპერტუარში იპოვა თავისი ადგილი, არამედ გაზეთ „ივერიის“ ფურცლებზე, რაც იმას ნიშნავდა, რომ ავტორმა თვით დიდი ილიას ყურადღება დაიმსახურა. ცნობილია, რომ სწორედ ილიამ გადასცა მის მიერ მოწონებული აზიანისეული პიესა ქართული თეატრის სცენაზე დასადგმელად ქართულ დრამატულ საზოგადოებას, რასაც წარმოდგენის წარმატებული პრემიერა და მაშინდელი პერიოდული პრესის ფართო გამოხმაურება მოჰყვა.

ყველა მკვლევარი, ვისაც კი მიმოუხილავს ნატალია აზიანის ცხოვრება და შემოქმედება (ს. ხუციშვილი, კ. აბაშიძე,⁴ ნ. ჩიხლაძე) იმონებებს 1898 წლის 18 იანვრის „ივერიის“ ნომერში დაბეჭდილ რეცენზიას, რომელიც „მე გახლავარ“-ის ფსევდონიმით „ივერიის“ მაშინდელმა კორესპონდენტმა მიხეილ ნასიძემ გამოაქვეყნა⁵. მასში რეცენზენტმა „ინჯილერის და დობტურის“, როგორც უაღრესად მნიშვნელოვანი პიესის, მხატვრული და სცენიური შეფასება მოგვცა. აღსანიშნავია, რომ თავად

ნატალია აზიანიც „ივერიის“ მიერ საქვეყნოდ გაცხადებული მხარდაჭერას სიცოცხლის ბოლომდე დიდ პატივად მიიჩნევდა. (რასაც მისი მოგონებები მოწმობს), მეტიც, ამ რეცენზიას ახალი შემოქმედებითი იმპულსი მიუცია დრამატურგისათვის. გაზეთ „ივერიის“ რეცენზიით ნახალისებულმა დავნერე მეორე კომედია „ფული და ხარისხი“, რომელსაც დიდი გამარჯვება ხვდა წილად“-ო, იხსენებს თავის მოგონებებში ნ. აზიანი. აქვე იგი აღწერს იმ შეხვედრას, რომელიც მისი პირველი პიესის პრემიერას მოჰყოლია. კულისებში მაშინ სხვებთან ერთად ილიაც შემოსულა და დარცხვენილი ავტორი თავისი კეთილგანწყობითა და შექებით გაუმხნევებია. თუმცა იქვე უთქვამს კიდევ: „თავში არ აგვიარდეთ ქება-დიდება, უფრო ღრმად ჩააკვირდით ცხოვრებას, ბლომად იკითხეთ ნიგნები, სცენა შეისწავლეთ“-ო. აი, რას იუწყებოდა მიხეილ ნასიძე თავის რეცენზიაში: „ქართულ მწერლობას, საზოგადოთ, და ქართულ თეატრს, კერძოდ, უნდა მოვულოცოთ შეძენა ახალის და უტყუარის ჭეშმარიტის ნიჭიერებისა. ეს ნიჭიერი და დიდის იმედების აღმძვრელი კალამი არის, კალამი ახალგაზრდა ავტორის ქალისა-აზიანისა. ახალგაზრდა ჯერ უცდელი და გამოუცდელი კალამი და ესოდენი სიამოვნება და აღტაცება საზოგადოებისა! რა არის ეს, თუ არა უტყუარი სიგელი ნიჭისა?... მოგვწონს ეს პიესა აზიანისა უპირველესად იმიტომ, რომ იგი არის ფურცელი ამოგლეჯილი ნამდვილი ჩვე-

ნი დროის ცხოვრების ნიგნიდან. ჩვენ არა ვართ იმე-
ულნი და განებივრებულნი ქართულ სცენაზედ ცხოვ-
ლად დახასიათებულ ადამიანების ხილვით. უფრო ხში-
რად ჩვენ ვხედავთ კარიკატურებს "... აქვე მიხეილ ნა-
სიძე ნატალია აზიანის, როგორც დრამატურგის, გამო-
რჩეულ ხელწერასა და ცხოვრებისეულ პრობლემათა
თავისებურ ხედვაზე ამახვილებს ყურადღებას. ავტორის
აზრით, თუ ნატალია აზიანის წინამორბედი ცნობილი
დრამატურგები გიორგი ერისთავი, ავქ. ცაგარელი, ზ. ან-
ტონოვი XIX საუკუნის პირველი ნახევრის საქართვე-
ლოს საზოგადოებრივი ცხოვრების იმ წარმომადგენ-
ლებს ხატავდნენ, რომლებსაც პირობითად „ძველი კაც-
ები, ძველი თაობის წარმომადგენლები“ შეიძლება ვუ-
წოდოთ, ნატალია აზიანის გმირები გიმნაზიებსა და
უნივერსიტეტებში განათლება მიღებული „კულტუროს-
ნები“ არიან, რომლებიც მიუხედავად დიპლომებისა და
სამეცნიერო ნიშნებისა, თავიანთ წინამორბედთაგან
შორს არ წასულან და ცხოვრებას არა შენების, არა-
მედ გამორჩენის თვალთ უყურებენ. როგორც ჩანს,
განათლების, კულტურის მხოლოდ პრაგმატული ინტე-
რესით მიღება-შეფასება ხშირი იყო XIX საუკუნის
მეორე ნახევრის ქართულ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.
ამ საკითხის წამოწევა ამიტომაც ახარებს „ივერიის“
რეცენზენტს. „მისი პიესა—წერს გაზეთი—რომ იტყვიან
დანერვილია на злону дня ... ქ-ნ აზიანის სასახელოდ უნ-

და ვთქვათ, რომ ზნეობრივი ზეგავლენა მისის პიესისა
მაყურებელზედ საუცხოვოა“⁶.

ასეთივე გამოძახილი ჰპოვა მეორე პიესამაც „ფული
და ხარისხი“, რომლის შექმნა, როგორც უკვე აღვნიშნ-
ეთ, პირველი პიესის წარმატებამ განაპირობა. 1936 წ.
გამოცემულ ნატალია აზიანის პიესებში⁷, რომელსაც
წამდღვარებული აქვს კოკი აბაშიძის შესავალი წერილი
და მწერლის მოკლე ბიოგრაფიულ ცნობებსაც შეიცავს,
შეტანილია ნატალია აზიანის თითქმის ყველა პიესა:
„ინჯილერი ან დოხტური“, „ფული და ხარისხი“, „გაც-
რუებული იმედები“, „ხან ასე და ხან ისე“, „ვაი კალ-
მისაგან“, „პოლიტიკური დურაჩკა“, „დეზერტირკა“.

„ფული და ხარისხი“, ისევე როგორც „ინჯილერი ან
დოხტური“, მაშინდელი საზოგადოების სხვადასხვა ფე-
ნის სულიერ სიღატაკეს ავლენს. როგორც მოგახსენეთ,
თავადაზნაურობასთან და ჩარჩ-ვაჭრობასთან ერთად,
აქ გამოყვანილია ახალი ე.წ. მოლიბერალო ფენაც,
რომელსაც ჯერ თავისი სახე არა აქვს და არც ის
ცხოვრებისეული პრინციპები გააჩნია, რომელთა დაცვა
აუცილებელია საკუთარი ღირსების მექონე ადამიანე-
ბისათვის. ფულისადმი გადამეტებული ლტოლვა ამ
ადამიანებისათვის არა თუ სიხარულის, არამედ წამდ-
ვილი უბედურების მიზეზი ხდება. ამ გარემოებას ადა-
სტურებს „ინჯილერი ან დოხტურის“ ერთ-ერთი გმირი
ანუშკა გულადოვი, რომელმაც თავისი მშვენიერი ქალი
პროფესიით ინჟინერ გასპარ უზარნოვს მიათხოვა და

თან სიძეს კარგა მოზრდილი თანხაც ჩაუთვალდა. სამა-
გიეროდ ანუშკამ და მისმა ქალმა ძალმომრეობისა და
დამცირების სიმწარე იგემეს. „ფულით დარდი ვიყი-
დე!“—ამბობს ეს ახალგაზრდა ქვრივი და დასტირის
თავის უნუგეშო მდგომარეობას. „ფული და ხარისხშიც“
გამოყვანილი თავადაზნაურობის წარმომადგენელთა ლა-
მბაძეთა დევნი ასეთია: „სწავლა აღარ გვინდა, პომეშ-
ჩიკობა გვინდა“, რაც ფულიანი ქალის შოვნითა და
ღირსების შემლახავი, ანგარებიანი ქორწინებით უნდა
დამთავრებულიყო. ამ პიესას შემთხვევით როდი გამო-
ეხმაურა ჟურნალი „კვალი“, რომელიც მაშინ ილიასეულ
„ივერიას“ ერთგვარ ოპოზიციაში ედგა და სოციალური
პრობლემებისადმი გამძაფრებულ ინტერესს იჩენდა.

„მირზა-ხანის“ ხელმოწერით გამოქვეყნებულ წერილში
„კვალის“ ავტორი ასაბუთებს ნატალია აზიანის პიესის
მნიშვნელობას მაშინდელი საზოგადოების საკმაოდ შერ-
ყეული ზნეობრივი ატმოსფეროს გაჯანსაღებისათვის.
რეცენზენტის აზრით, საინტერესო ის არის, რომ ყავ-
ლი გასვლია უწინდელ მორიგებას გაღარიბებულ თავა-
დსა და მდიდარ სომეხ ვაჭარს შორის. მართალია, ახა-
ლგაზრდა უსაქმური თავადიშვილი ლამბაძე ახერხებს
არტემ ფულიანცის ქალის შერთვას, მაგრამ თავად
ფულიანცს კარგად შეუგნია ახალი დროების მიერ მო-
ტანილი ცვლილება, რაც თავადიშვილთა არა მარტო
წოდებრივ, არამედ გონებრივ უპირატესობაშიც უნდა
გამოიხატოს. „არტემებმა გაიგეს“—წერს კვალის ავტო-

რი,—რომ კნიაზობაში აღარა ყრია რა, თუ თავი და
 ჯიბე ცარიელია, ამიტომაც გაჯავრებული ეუბნება ბა-
 ტონ სიძეს: „თავადობის მეტი ხომ არა მოგიტანია რა,
 ძმავ, აიკიდე და საცა გინდა იქ ატარეო“. ხოლო ცო-
 ლის ძმას ურჩევს თავადის მაგივრათ ან ინჟინერს მი-
 ეცი შენი ქალი, ან დოხტურს, ან არა და ადვოკატსაო
 — ფულების წყალობით სომხის ჩარჩებმა დოქტორ-ინჟ-
 ენრები გაიმრავლეს. ჩვენ თავადებს კი მხოლოდ ხანჯ-
 ლები შემორჩათ ხელში თავისი თავის და მოძმეთა
 დასალუპვათ“... — ასკვნის „კვალის“ რეცენზენტი.

პიესა, მართლაც, მწვავე გამოდგა. ცნობილმა ქართვე-
 ლმა მსახიობმა ნატო გაბუნიაშ ერთხელ თურმე შეს-
 ჩივლა ნატალია აზიანს: „საცა კი შენ „ფულ და ხარ-
 ისხს“ ვდგამთ, ყველგან კნიაზები ხმლებით აჩეხვას
 გვემუქრებიან“-ო.

სცენაზე წარმოდგენილი სიტუაციები რეალური ცხოვ-
 რებიდან იყო აღებული. დრამატურგის მხატვრულ გამ-
 ონაგონს არაჩვეულებრივ დამაჯერებლობასა და სიმძა-
 ფრეს ჰმატებდა შესანიშნავ მსახიობთა ანსამბლი, რომ-
 ლებიც თავიანთი უზადო ოსტატობით მრავალმხრივ
 განაპირობებდნენ პიესის წარმატებას, თავად დავით
 ლამბაძეს ასახიერებდა ი. იმედაშვილი, არტემ პეტრუ-
 ზიჩ შარბათოვს ვ. აბაშიძე, მის მეუღლე-სოფიოს, ნა-
 ტო გაბუნია—ცაგარელისა, შარბათოვების ქალიშვილს
 ტასო აბაშიძე, თავად ლევან ლამბაძის გამზრდელს კი
 განუმეორებელი ელ. ჩერქეზიშვილი. სწორედ ამ ფაქტ-

ზე ამახვილებს ყურადღებას კოკი აბაშიძე, როდესაც ნიჭიერ მსახიობთა თავმოყრას ნ. აზიანის პიესაში არა მხოლოდ ქართულ სასცენო ხელოვნების, არამედ თავად დრამატურგის წარმატების მიზეზად მიიჩნევს: „საზოგადოდ უნდა ითქვას, -წერს კ. აბაშიძე, -რომ ნატალია აზიანის პიესებს თავიდანვე ბედი წყალობდა. არ იყო საკმარისი მარტო ის, რომ მისი კომედიები ნიჭიერის კალმით იყო შექმნილი და მაშინდელ თეატრალურ ცხოვრებისათვის უსათუოდ საგრძნობ განძს წარმოადგენდა; საჭირო იყო ამასთანავე ისიც, რომ ეს პიესები ნიჭიერ მსახიობებს განესახიერებინათ სცენაზე. და მართლაც, მწერლის ერთ-ერთი საუკეთესო კომედია „ფული და ხარისხი“ პირველად ქართულ სცენაზე 1899 წლის 21 ოქტომბერს დაიდგა ამავე სცენაზე სახელოვანი მსახიობების: ვასო აბაშიძის, ნატო გაბუნია-ცაგარელის, ელისაბედ ჩერქეზიშვილის, ტასო აბაშიძის, ალექსანდრე იმედაშვილის, კოტე შათირიშვილის მონაწილეობით.

ცხადია, პიესის დადებითი მხარეები კიდევ უფრო ნათლად გადაიშლებოდნენ მაყურებლის წინაშე ასეთი ნიჭიერი მსახიობების თამაშის შემდეგ“...

როგორც ჩანს, დავიწყებას არ მიეცა ი. ჭავჭავაძის შეგონება, რომელიც ნ. აზიანმა კულისებში, თავისი პირველი პიესის წარმატებული პრემიერის შემდეგ მოისმინა: სხვადასხვა სასწავლებლებში ხანმოკლე სწავლების შემდეგ მწერალი ქალი თვითგანვითარებას ეძლევა,

ხოლო თეატრის უკეთ გაცნობის მიზნით მოსკოვს მისწავლა, სადაც კოტი მარჯანიშვილის დახმარებით რეგულარულად ესწრება დიდი თეატრის წარმოდგენებს. საერთოდ, ნ. აზიანის პიროვნების ჩამოყალიბებაზე დიდი ზეგავლენა იქონიეს იმ საინტერესო ადამიანებმა, რომლებიც მას ცხოვრების გზაზე შეხვდნენ. ადრეულ ბავშვობაში-ივ. ჯავახიშვილმა, სკოლაში სწავლისას ქართული ლიტერატურის პედაგოგმა-ნიკო ლომოურმა, შემდგომ, მისი პირველი ლიტერატურული ცდების შემფასებელმა ალ.ხახანაშვილმა, რომელიც ზაფხულობით პეტერბურგიდან ეწვეოდა ხოლმე მშობლიურ გორს, კეთილგანწყობილმა და ობიექტურმა მკითხველებმა ანტ. ფურცელაძემ და ივ.გომართელმა, შესანიშნავმა საზოგადო მოღვაწე ქალმა ანასტასია თუმანიშვილ-წერეთელმა, რომლის სახლშიც, თბილისში, ნატალია აზიანი ნლების მანძილზე ცხოვრობდა, და, რა თქმა უნდა, XIX საუკუნის ქართული მწერლობისა და საზოგადოებრივი ცხოვრების თავკაცებმა ილიამ და აკაკიმ. სწორედ ანასტასია თუმანიშვილის ოჯახში ეზიარა პირველად ნ.აზიანი შინაარსიანი და საინტერესო შეხვედრების მადლს, ახლოს გაეცნო მაშინდელ ქართველ საზოგადო მოღვაწეებს, შეიგრძნო და გაითავისა მათი ფიქრი და სატიკივარი, კიდევ უფრო ღრმად ჩაიხედა საკმაოდ პრობლემატური ქართული ყოფის დეტალებში. როგორც ჩანს, ყველაზე დიდი სიხარული მისთვის აკაკისტან შეხვედრებს მოუტანია. „ქალო, შენ სანახავათ

გორში მოვდიოდით“-ჩვეული იუმორით მიუძღვრებოდა აკაკის ნ. აზიანისათვის, რაზედაც აღელვებულსა და დაბნეულ ახალგაზრდა ქალს გულწრფელად უპასუხნია: „თქვენ შეიძლება დამცინით, ბ-ნო აკაკი, მაგრამ მე კი, მართლაც, თქვენ სანახავათ თბილისში გიახელით-მეთქი“. ამ და სხვა შეხვედრების ამსახველი მოგონებები ქართული ლიტერატურის მუზეუმში, ნატალია აზიანის ფონდში ინახება: ავტოგრაფიული სახის ჩანაწერები, სათაურით „ჩემი თავგადასავალი“, შეხვედრები ცნობილ თანამედროვეებთან, ნ.აზიანის ცხოვრების არა ერთ მნიშვნელოვან ეპიზოდს აშუქებს. აქვეა მწერლის მშობლიური გორისადმი მიძღვნილი მხატვრულ-ეთნოგრაფიული მასალა-„უწინდელი გორი“, რომელიც XIX საუკუნის დასასრულის ქართული პროვინციის ცხოვრების ამსახველ უაღრესად საგულისხმო სურათს იძლევა. ნ.აზიანი ძალზე კარგად იცნობს ქართლის შუაგულს, ქართლელთა ხასიათის თავისებურებებს. ყველგან იგრძნობა სიყვარული საკუთარი გმირებისადმი, მაშინაც კი როდესაც მწერალი მათ ნაკლოვანებებზე მიგვანიშნებს. ამ თვალსაზრისით, ნატალია აზიანი ერთგვარ სიახლოვეს ამჟღავნებს დ.კლდიაშვილის შემოქმედებით მრწამსთან, რომელიც ადამიანისადმი სიყვარულით იყო გამთბარი.

მშობლიური კუთხისადმი ნ. აზიანის განსაკუთრებულ დამოკიდებულებას ადასტურებს მისი ერთი პირადი წერილი გაგზვნილი უფროსი ძმის, პეტრესადმი, 1939

ნელს. წერილს ეპიგრაფად წამძღვარებული აქვს პუშკინისეული სტრიქონები: „и дым отечества нам сладок и приятен!“ აი, რას წერს ნატალია აზიანი ძმას: „ძმაო პეტრე! ერთი კვირაა გორში ვარ... ო ოჰ! რომ იცოდე, რა სიამოვნებას ვგრძნობ დიდი ხნის უნახავ საყვარელ დედის—ჩვენ სამშობლო გორის გულზე! ჯერ თბილისიდანვე გზაში, მატარებელში, ისეთი მოუთმენლათ მოვილტვოდი აქეთკენ ასე გეგონებოდა—თორმეტი წლის ბავშვი,... მოეშურება სამშობლო კერისკენ. გზა და გზა სულ რაფიელ ერისთავის მშვენიერ ლექსებს ვდუდუნებდი: „სადაც ვშობილვარ გავზრდილვარ“... დავინახე თუ არა გორის ციხე, თვალეზზე ცრემლი მომადგა... ისე ამიტოკდა გული, ისეთი ზღვა გრძნობები და ტკბილი მოგონებანი ამეშალა, თითქო პირველ სიყვარულს, ახალგაზრდობის გატაცება-ოცნებას შევხვდი ამ სიბერის დროს. მეც არ ვიცოდი, რომ სკეპტიციზმთან ერთად ლირიზმის და სენტიმენტალობის მადანიც ყოფილა ჩემში“...

საუკუნის დასაწყისში ნატალია აზიანი მარქსისტულმა იდეებმა გაიტაცა. ამ გარემოებას ხელს უწყობდა უფროსი ძმის პეტრეს აქტიური რევოლუციური მოღვაწეობა. სწორედ პეტრეს დახმარებით გაცნობია ნ. აზიანი კრავჩინსკის „კოჟუხოვს“ და კენნის „ციმბირი და გადასახლება“-ს, რომელთაც მასზე დიდი შთაბეჭდილება მოუხდენია. თავის მემუარებში მწერალი ახსენებს ვინმე ჟოზე ბარამოვს, მოსკოვიდან მშობლიურ გორში

გადმოსახლებულ სტუდენტ-მედიკოსს, რომელსაც თავისი რევოლუციური იდეებითა და მარქსისტული ლიტერატურით დიდი ზეგავლენა მოუხდენია მაშინდელი გორის ახალგაზრდობის ერთ ნაწილზე, მათ შორის სტალინზე. ბარამოვი „ვგონებ პირველი მარქსისტი იყო, რომელიც მოევლინა გორს“—აცხადებს ნატალია აზიანი.

1905 წლიდან ნ. აზიანის ფელეტონები და ლექსები იბეჭდება მაშინდელი მარქსისტული მიმართულების პერიოდულ ორგანოებში: „ჩვენი გზა“, „სიტყვა“, „ჩვენი ცხოვრება“, „ტალღა“, „ლახვარი“, „მნათობი“. თავის კორესპონდენციებს მწერალი ქალი რუსულ გაზეთებსაც („Театр и искусство“, „Биржевые ведомости“) უგზავნიდა.

თავის მოგონებებში ნატალია აზიანი ყურადღებას მიაპყრობს იმ ფაქტს, რომ ილია აზიანისეულ კორესპონდენციებს და ფელეტონებს მისთვის მიუღებელი სოციალ-დემოკრატიულ პრესის ფურცლებზეც კითხულობდა: „...ხან პარტენ გოთუა, ხან რომელიმე სხვა ქართველი საზოგადო მოღვაწე-მწერალი გადმომცემდა ხოლმე: „ილიას ძალიან მოეწონა შენი ახალი პიესა“, „ილიამ ბევრი იცინა შენ უკანასკნელ ფელეტონზეო“, თუმცა მე მაშინ ამ ფელეტონებს სოციალ-დემოკრატების პრესაში ვათავსებდი და ილია სრულიათაც არ იზიარებდა ამ მიმართულებას. სწორეთ ამ მიუდგომლობაში იხატება მისი ღრმა ჭკუა და ნამდვილი დემოკრატობა!“

ჩვენ საგანგებოდ მოვიკვლიეთ უფრო გვიანდელ პერიოდში გაბნეული ნატალია აზიანის პუბლიკაციები, რომელთაგან განსაკუთრებული ინტერესი გამოიწვია 1920 წელს გაზეთ „საქართველოს“ ფურცლებზე დაბეჭდილმა ფელეტონებმა. აი, რამდენიმე მათგანი: „თვითმკვლელის“ „ნერილიდან“, „კითხვა-პასუხი“, „ინტერვიუ ქ-ნ დემოკრატიასთან“⁹. აღნიშნულ ფელეტონებში არაჩვეულებრივი სიზუსტითაა გადმოცემული გარდამავალი ხანის სოციალ-ეკონომიკური ცხოვრების სირთულე, რომლის ფონზე ნატალია აზიანის მიერ გაცოცხლებულ გმირთა უადგილო აღსარებები, გაუთავებელი კითხვები და პასუხები ტრაგი-კომიკურად ჟღერენ. მწერალს არსად არ ეღალატობს იუმორის გრძნობა, რომლითაც მისი თხრობაა გაჯერებული. სწორედ იუმორი აინიჭებს სიმსუბუქეს ფელეტონებში აღწერილ საკმაოდ მძიმე ცხოვრებისეულ სიტუაციებს და მას მკითხველისათვის ადვილად გადასალახავს ხდის. ფელეტონი „კითხვა-პასუხი“ ძალზე პრობლემატური საუბარია მამაშვილს შორის. ცოცხალი სამეტყველო ინტონაცია, იუმორით შეფერილი მწარე სიმართლე ფელეტონის მკითხველისათვის გასაგები და დასამახსოვრებელი ხდება. მას დღესაც არ დაუკარგავს თავისი აქტუალობა.

ნატალია აზიანის არქივში ჩვენ არაერთ გამოუქვეყნებელ მასალას ნაგაწყდით, რომელთა შორის არის ლექსებიც. მძაფრი სატირა თავისი მიუკერძოებლობით ცნობილ დრამატურგს პოეზიაშიც გამოუყენებია. პირ-

ველი მსოფლიო ომის დროს მას დაუნერია სატირული ხასიათის ლექსები: „წითელი ჯვარი“ და „უთავო ძეგლი“, რითაც გორის მაშინდელი მმართველობის გულისწყრომა და დიდი ხმაური გამოუნვეცია: „წითელი ჯვარი“ ამხელს ადამიანებს, რომლებიც თავიანთ სასიკეთოდ იყენებენ ომის საშინელებებს, ხოლო რაც შეეხება „უთავო ძეგლს“—მისი დანერის მიზეზი ერთი კურიოზული ფაქტი აღმოჩნდა: გორის თავკაცებს, სხვა ქალაქების მიბაძვით, გორშიც ძეგლის დადგმა გადაუნყვეტიათ. მათ აღუმართავთ კიდეც პოსტამენტი, შემდეგ კი დაუნყიათ ფიქრი იმაზე, თუ ვისთვის დაედგათ ძეგლი. ნატალია აზიანს მარჯვედ გამოუყენებია გორის თავკაცების უადგილო წინდახედულება და მაშინდელ იუმორისტულ გაზეთ „ეშმაკის მათრახში“ უთავო ძეგლის აღმართვა უსაგნო, ცრუსაქმიანობის სიმბოლოდ დაუსახავს:

*„თავმოჭრილი ხარ და ჩვენც თავსა გვჭრი,
ზედ ხიდის ყურზე გამოჭიმულ ხარ!
ამელელ-ჩამელელთან ურცხვათ ხმას გვიყრი:
„მთელი გორისა ემბლება მე ვარ!“*

ნატალია აზიანი რეალისტი მწერალია. იგი XIX საუკუნის ქართული მწერლობის რეალისტური სკოლის მიმდევარია, „ცრემლიანი სიცილი“, რომელსაც ილია ჩვენი საზოგადოების განკურნების უპირველეს საშუა-

ლებად მიიჩნევდა, მის ნაწარმოებებში ძალუმად ისმის.
მაგრამ არის ერთი მნიშვნელოვანი ნიუანსი, რაც მას
სხვებისაგან გამოარჩევს: ესაა დეტალებისადმი მწერ-
ლის გამახვილებული ყურადღება, „მისი უდიდებულე-
სობა დეტალის“ გაფეტიშება, რაც არაჩვეულებრივ სი-
ზუსტესთან ერთად, დიდ დამაჯერებლობას ანიჭებს
მთელს მის შემოქმედებას.

ნინო ბიბილაშვილი

მოგონებები
ინტენსივობა
ინტენსივობა
ინტენსივობა

მიგონებები

— დაილოცა ისევ ჩვენი გორი!-იტყოდნენ ხოლმე თბილისიდან დაბრუნებული გორელები-მხოლოდ გორში თუ იგემებ პირის პატივსა. მამა უცხოვნდებათ ქალაქელებსა! (თბილისს გორელები „ქალაქათ“ იხსენიებდნენ, თითქო გორი კი ქალაქი არ იყო! „ქალაქში ვიყავ“, „ქალაქს ვიყიდე“, „ქალაქიდან მომივიდა“ და სხვა... ჩვენისთანა ჩასუქებულ ქარვა-დედლებს და ინდოურებს მოგართმევენ, მე შენ გითხრა! ან ამისთანა ღვიძლივით პურსა! (განთქმული მახობელა ლურჯი პური გორის მაზრისა.) ცოცხალ-ცოცხალ ციმორ-ჭანარზე („ციმორი“—ულვაშებიანი მეტად გემრიელი თევზი, რომელსაც თბილისში „მურწას“ ეძახდნენ.)

ხომ აღარ ვიტყვი!

— შენ ატენური და ხიდისთავური ღვინო და ატამი—თქვი!-ბანს აძლევდა მოსაუბრე, მეორე გორელი. მართლაც და, ასეთი გასტრონომიული პატრიოტიზმი უსაფუძვლო არ იყო: გადაჭარბებულად არ ჩემეთვალ-ოს, მაგრამ იშვიათათ თუ სადმე მოიძებნებოდა იმისთანა გემრიელი სანოვაგე როგორც გორში!

ეს არც გასაკვირველია: ყველას-(უბრალო ხელოსან-„მეშჩანებსაც კი, რომელნიც 13,000 გორის მოსახლეობის ნახევარს მაინც შეადგენდნენ) თავ-თავიანთ კარ-მიდამოზე ბაღჩა-ბოსტანი ჰქონდათ, სადაც შინაურ ფრინველს და ოთხ-ფეხ საქონელს ზრდიდნენ. კვირაში ერ-

თხელ-ორჯერ თავიანთ თონეში აცხოვდნენ განთქმულ ქართლურ ლურჯ პურს, რომელსაც თბილისში და სხვაგან „ხიზილალა-პურს“ ეძახდნენ, და აწყობდნენ კიდობანში. ეს კიდობანი კვირის-კვირობამდე მშვენიერათ, რბილათ ინახავდა პურს. თონეში ჩაცვინული პური, („კუტს“) ეძახდნენ, ჰკვებავდნენ საქონელს.

თუმცა ყოველ დილა-სალამოთ მებულქე ჩამოივლიდა ხოლმე ქუჩებზე ყვირილით: „სვეყი...ი, გორია...აჩი ბულკი“, მაგრამ მეტი წილი გორელებისა ახლოსაც არ იკარებდა მას რადგან ბულქს მხოლოდ ავთამყოფებისთვის ყიდულობდნენ. ამ ნიადაგზე ბევრი სასაცილო რეპლიკებიც გამიგონია, მეტადრე მოხუცებულ დიასახლისებისაგან, რომელნიც ხელის ქნევით აგდებდნენ ეზოში შემოსულ მებულქეს: „გასწი, გასწი! ოთხივ კუთხივ ჯვარი გვეწეროს! საბულქე რა გეჭირს, ქა?!“ გორის ბაზარიც, რომელსაც „სასწორს“ ეძახდნენ—(ალბათ იმ უშველებელი სასწორის გამო, რომელიც ბაზრის თავში იდგა)—სდულდა და გადმოდიოდა ათასნაირ ხილით და სანოვაგით, ოს და ქართველ გლეხების მიერ ჩამოტანილი ახლო-მახლო სოფლებიდან. ოსებს მოჰქონდათ: ყველი, ერბო, მალინა თხილი... (აქ უნდა მოგახსენოთ, რომ გორის მაზრის ოსები სრულებითაც ისე არ ლაპარაკობდნენ, როგორც კ. გამსახურდია გვარწმუნებდა, მათ ყაზბეგურ მთიულებთან არავითარი საერთო არა ჰქონდათრა: არც ზნე-

ჩვეულებით, არც ენით.) რახან საჭმელზე ჩამოვარდა ლაპარაკი, აქვე არ შემოძლიან არ გავიხსენიო გორული თევზი „ლურჯა“, „ოჩხი“, „ჭანარი“, „ციმორი“, რომელიც უხვად იშოვებოდა მტკვარში და ლიახვში და რომელსაც ყოველთვის ცოცხალს ჰყიდდნენ გორელი მენჭრილმანეები იქვე, მტკვრის პირის ახლო. არა თუ მარტო ამგვარი თევზი, არამედ თვით თევზების მეფე ორაგულიც კი მოიძებნებოდა ჩვენ დალოცვილ პატარა ქალაქში. (არ იშოვებოდა მხოლოდ: გვიმრი, ბროწეული და ლელვი, როგორც ეხლა ზოგიერთი მწერლები სწერენ. ძალიან იშვიათათ, რომ ვისიმე ბაღში ან ნუში გენახათ. მე თვითონ რამდენჯერ ვცადე, რომ ზემოთ ჩამოთვლილი ხილი მომეყვანა ჩვენ ბაღში, მაგრამ ჰავას სიგრილეს გამო არ იხეირა.)

კარგათ მახსოვს შემდეგი სურათი: სასეირნო ბაღში, ხიდისყურთან, ვიჯექ სკამზე და გორიჯვრის მთა-ტაძარს და მოდუდუნე მტკვარს გადავცქეროდი. უცბათ რაღაცამ გაიფრთხილა ჰაერში და უშველებელ არსებას თხლაშა გასძვრა იქვე, ბაღში, ჩემს შორი-ახლოს. აქვე მოთამაშე ბავშვებმა ატეხეს საშინელი ყრიაშული. მე ცნობისმოყვარეობით წავდგი რამდენიმე ნაბიჯი წინ და დავინახე: მტკვრის ტალღას ბაღის ნაპირას უშველებელი ცოცხალი ორაგული გადმოესროლა. ბავშვები ზედ შესხდომოდნენ და ძლივს იმაგრებდნენ, თან საშინლათ გაჰკიოდნენ და იქვე ახლო მობინადრე მშობ-

ლებს იხმობდნენ საშველათ. ესენიც გამოეძანნენ შვილებთან... აუტყდათ ერთი აურ-ზაური თევზის გაყოფაში, მერე, როგორც იქნა, მორიგდნენ და იქვე გირვანქობით გაყიდეს.

საშინელი სიიაფეც იყო: თითქმის ყველაფერი მწვანილის ფასათ იყიდებოდა და იმიტომაც გორი ყველა პენსიონერთა თავშესაფრათ ითვლებოდა. აქ სამუდამო საცხოვრებლათ ბრუნდებოდნენ არა მარტო „ატსტავ-კაში“ გამოსული გორელები,—ბევრი სხვებიც, იაფი ცხოვრების მაძიებელნი. სიიაფის გარდა, გორში იზიდავდა ქართლის დედაქალაქის, თბილისის სიახლოვეც და აგრეთვე ჰაერი—(თუმცა ძალიან ქარიანი, მეტადრე ზაფხულობით)—და მშვენიერი ბუნებაც, თვალთწარმტაცი მიდამოები: გორის გულში პირმშო შვილივით დარაჯათ ამართული ისტორიული მნიშვნელობის ციხე, რომლის სანახავათ ყოველ მხრიდან მოდიოდნენ ათასნაირი ცრუ და ნამდვილი გამომკვლეველები ძველის-ძველი ნაშთებისა, ასევე ითქმის თავის კლდოვან კატაკომბებით განთქმულ „უფლისციხეზე“, „გორი-ჯვარი“-ციცაბკლდე-მთაზე ამართული მთელი ქართლის სამლოცველო, მის მუხლებ ქვეშ გადანოლილი ამწვანებული და ტყეებით შეკრული „გორისა“, სადაც გორი-ჯვარში მლოცველები ჩამოდიოდნენ დასასვენებლათ და ნადიმის გასაწევათ-(ბევრჯერ დუდუკ-საზანდარიტაც), (გორიჯვარში-გორისაზე“ და სხვა სამლოცველოებზე,

აგრეთვე გორის სხვა ლამაზ და ღირსშესანიშნავ მოედანზე (მოედბზე ვეცდები შემდეგ მოგახსენოთ უფრო დანვრით) ატენის ხეობა თავის დაბურული ტყეებით და კლდე-ღრეებით რომელზედაც ცელქი ბავშვებივით ერთმანეთს ახტებოდნენ მდინარე „ტანას“ ჩანჩქერები-პირდაპირ ფინეთის „იმატრას“ მოგაგონებდათ.

მე რომ 1907 წ. სტუდენტთა ექსკურსიით პეტერბურგიდან ფინეთში გავემგზავრე და პირველად ვნახე „იმატრა“, ამ წყალვარდნილმა სრულებითაც ისეთი მძლავრი შთაბეჭდილება არ მოახდინა ჩემზე, როგორც რუსის მოსწავლე ახალგაზრდობაზე.

- Неправда-ли, замечательно? - მეკითხებოდნენ ისინი.

- Для меня это не ново - ვუპასუხე მე - Вы должны видеть наше Атэнское ущелье, чтоб понять мои слова.

ამ ატენის ხეობაში ვილაც ზეზემანს ხე-ტყის დასამზადებელი ქარხანა ჰქონდა.

„უფლისციხის“ სანახავათ ხომ იტალიის ტახტის მემკვიდრეც კი — (ემმანუილ თუ გუმბოლქ) ეხლა აღარ მახსოვს მისი სახელი: მე მაშინ 12 წლისა ვიყავ) —მოვიდა გორში, მაშინდელ გუბერნატორ გიორგი შერვაშიძეს თანხლებით. მახსოვს მხოლოდ ერთი კურორიზი, რომელიც მაშინ დაემართა ერთ გორელ მიკი-

ტანს და რომელიც მთელ გორში კარგა ხანს სიცილ-ხარხარს იწვევდა.

ეს მიკიტანი, აქაო და იტალიის მეფისშვილი მოდის გორშიო, კინტოურ ახალ ტანისამოსში გამონყობილიყო: ჩექმებში ჩაკეცილი განიერი შარვალი, ჩოხა-ახალუხი, ყელზე წითელი ხელსახოცი, თავზე ბუხრისქუდი და წელზე—ხუთი თიფის სიპრტყე ოქროში დაფერილი ვერცხლის ქამარი, მუშტისოდენა კოჟოჟებით. ამ ქამარს იტალიის ტახტის მემკვიდრემ თვალი მოჰკრა, ეტლი შეაყენებინა, დააძახებინა მიკიტანი და თარჯიმანის საშუალებით ჰკითხა: „რა ღირს შენი ქამარი, როგორ იყიდე იგიო?“ ამანაც, გონება დამფრთხალმა, გულახდილათ ნამდვილი ფასი უთხრა“ რვა თუმანი მივეციო. არც აცივებს არც, არც აცხელეს, რვა თუმანი გადუთვალეს, შეასხნევენეს ქამარი, გამოართვეს და „უფლის—ციხის“ გზას გაუდგნენ. მიკიტანი დარჩა პირლია, გონს ვერ მოსულიყო და, როცა მოვიდა, თავპირში წაიშინა და თითქმის მოთქმით ტიროდა: „მე, ოხერტიალმა, რატო სამოცი თუმანი არ დავუფასე?!—ტახტის მემკვიდრე ხომ „ჩინჩს“ არ დამიწყებდა და მომცემდა! მე რა ვიცოდი, თუ საყიდლათ უნდოდა! აი, დაგიდგა თვალი, გეურქ!“

აქვე უნდა მოგახსენოთ კიდევ ერთი კურიოზი „უფლის—ციხის“ შესახებ: რამდენათაც მახსოვს, მთელი ამ სოფლის მოსახლეობა სომხები იყვნენ, გარშემო კი,

სხვა სოფლებში—ქართველები. არა ერთხელ მიკითხავს ქართველებისთვის: რატომ გამოლაგებულხართ „უფლის-ციხიდან?“ და ყოველთვის ასეთი პასუხი მიმიღია: „რა ვიცი, შენი ჭირიმე, ხატი არ გვაყენებს“... ალბათ სხვა რამე მიზეზი იყო თორე სომეხ-ქართველ გლეხებს ერთმანეთში მჭიდრო კავშირი ჰქონდათ: ნათესაობა, ნათელ-მირონობა და დღესაც ვერ გამიგია, რატომ „უფლის-ციხეში“ მარტო სომხები ცხოვრობდნენ.

თვით გორის მოსახლეობაც, რამდენათაც მახსოვს, მეტი წილი სომხობა იყო. პროფესორ ხახანაშვილისაგან გამიგონია, რომ გორელი სომხები დავით აღმაშენებელმა გადმოსახლა სპარსეთიდან საქართველოში ვაჭრობის ასაღორძინებლათ.

არც გორელ სომხებმა და არც „უფლის ციხის“ გლეხკაცობამ აღარ იცოდნენ თავისი ენა. ყველანი მშვენივრათ ლაპარაკობდნენ ქართულათ და ადათ-ჩვეულებაც ქართული ჰქონდათ.

საღდარშიაც კი მღვდელი (ტერტერა) ქართულ ენაზე ქადაგობდა, წირვა-ლოცვა კი სომხურათ, მაგრამ მრევლი რამდენათაც გულდასმით ისმენდა ქადაგობას, (მეტადრე თავის მჭერ-მეტყველებით განთქმულ ტერ-სტეფანასი, რომლის მოსასმენათ ქართველებიც მოდიოდნენ სომხის საღდარში),- იმდენათ ყურადღებას არ აქცევდა წირვა-ლოცვას და სულ სხვა-საგანზე ლაპარაკობდა ხმა დაბლა.

ქალები (ერთმანეთს-ჩურჩულთ) „ნუხელი რა ქენ, კატო, წააგე თუ მოიგე „ლოტოში?“

კაცები (აგრეთვე ხმადაბლა) „ხორბლის მაზანდამ აინია: რა სისულელე მომივიდა, რომ არ დაუცადე და ისე ადრე გავყიდე თავთუხი-პური!“ თან, სვინდისის მოსაწმენდათ, ორთავე სქესი გაქანებული პირჯვარს იწერდნენ. საღღარში კაცები წინ იდგნენ ქალები უკან, სულ ბოლოში კი-მოხუცებული მანდილოსნები. უკანასკნელთა შორის, როგორც ბავშვობიდან მახსოვს, ზოგნი თეთრი „ჩადრებით“ იყვნენ:-თავით ფეხამდინ წამოსხმული ჰქონდათ ზეწრის მაგვარი სამოსელი მართო თვალებილა უჩანდათ. ამნაირ „ჩადრებს“ ქართველი მოხუცებული მანდილოსნებიც ხმარობდნენ.

ქალები, მეტადრე მოხუცებულები, დიდმარხვას წმინდათ ინახავდნენ და შვიდი კვირის განმავლობაში ხორცს, რძეს, ერბოს და სხვა სახსნილოს პირს არ აკარებდნენ. ავითაც რო გამხდარიყვნენ, წამდვილ რძის მაგივრად ნუშის რძეს ხმარობდნენ. სამზარეულოს ჭერში ჩამოკიდული ჰქონდათ დიდთავიანი ხახვი, რომელსაც ირგვლივ შვიდი ფრთა (ბატისა ან ინდოურისა) ჰქონდა ჩარჭობილი. რამდენიც დიდმარხვის კვირა გავიდოდა, იმდენი თითო ფრთას გამოაცლიდნენ ამ ხახვს უკანასკნელი ფრთა რო დარჩებოდა-შეუდგებოდნენ სააღდგომო სამზადისს: სცრიდნენ სანაზუქე

ფქვილს, ასუქებდნენ ბატკანს, ღებავდნენ კვერცხებს და სხვა... ყველაზე ძლიერ უხაროდათ ბავშვებს...

გორის სომხობა მეტწილად ვაჭრობით, მევახშეობით და „ფოდრათებით“ იყო გამდიდრებული. ამ გზით შეძლება მოეპოვათ ზოგიერთა გამდიდრებულ ქართველ გლეხკაცსაც (მოურავათ ნამყოფ რომელიმე შეძლებულ თავადთან ან სამიკიტნოს პატრონთ). თუმცა სხვილ ბურჟუაზი არ ჩაითვლებოდნენ, მაგრამ ყველა ამათ, დუქან-მაღაზიებს და სახლების გარდა, მშვენიერი ზვრებიც ჰქონდათ შეძენილი იქვე, გორთან ახლო, -(2-3 ვერსტიის მანძილზე)-სოფელ „ხიდისთავში“, რომელიც მთლათ ვაზისა და განთქმული ატმის სამეფო იყო. სხვა გვარი ხილიც აქ აუარება იყო.

მეტი წილი სახლები გორში ერთ ან ორ სართულიანი იყო. ქვემოთ-უთუოთ მარანი, მოშორებით ბოსელი, სათონე... სახლის უკან-ბაღჩა, წინ-ფართო ბაკი (ეზო), სადაც თითქმის ყველას ჭა ჰქონდათ: სხვა წყალს არა ხმარობდნენ, რადგან მაშინ წყალსადენი გორს არ ჰქონდა. ფეხსალაგიც პირველ-ყოფილ მდგომარეობაში გახლდათ და სოფელს მოგაგონებდათ. კანალიზაციას, მგონი, ეხლა აკეთებენ თუ უკვე გააკეთეს კიდეც.

გორის ქართველობა მეტწილად მოხელენი იყვნენ, ან ახლო-მახლო სოფლებიდან ზამთრობით გადმოსახლებულნი თავად-აზნაურები რომელთაც არც გორთან გაენწყვიტათ კავშირი, არც სოფელთან. მიუხედავად ეკო-

ნომიურ ქიშპობისა, გორის სომხობასა და ქართველობას შუა დიდი ერთობა იყო. შუღლი და აურზაური მათ შორის დაახლოვებით 1905 წ. დაიწყო ახლად გამოჩეკილ პარტიების-დაშნაკელების და ზოგიერთ აპილპილებულ ქართველ შოვინისტების წყალობით, თორე მანამდე უწინდელ გორის სომეხ-ქართველობაში არა თუ მეგობრული, ნათესავური და ნათელ-მირონული კავშირიც იყო. თვით ჩემი ორთავ დეიდები ქართველ თავადიშვილებს (ჯავახიშვილებს) ჰყავდათ ცოლათ და საუკეთესო, უტკბესი დრო ბავშვობისა იმათ სოფელ „ხოვლეში“ (ამ სოფელში ცხოვრობდა პროფ. ივანე ჯავახიშვილი, რომელსაც მე ბავშვობიდანვე ვიცნობდი. ის ჩემზე ორი წლით დიდი იყო და ყოველთვის სხვა და სხვა წიგნებს გვიკითხავდა.) გამიტარებია, სადაც სიხარულით მივიღტვოდი ყოველ ზაფხულს. ჩემი უფროსი ძმა, პეტრე ქართველ თავადიშვილმა კოტე ამილახვარმა (კოტე ამილახვარი და მისი ძმისწული გიორგი მეტად საინტერესო ტიპები იყვნენ და იმათზე ღირს უფრო ვრცლად მოვილაპარაკოთ შემდეგ) მონათლა.

როგორც ზემოთ გაკვრით მოგახსენეთ, უწინდელ გორში 13,000 მცხოვრები იყო. გორი იყოფოდა სხვა და სხვა უბნებათ: „გარეთ-უბანი“, „ციხის უბანი“, „რუსის უბანი“, „წმინდა წყლის უბანი“ (რამდენათაც მახსოვს, სწორეთ ამ „წმინდა წყლის უბანში“ ჩამო-

აღრჩეს ტატე-ყაჩაღი და მისი ამხანაგი სანდრო ხუბუ-
 ლური. მე მაშინ 12-13 წლისა ვიყავ და დავესანარ-
 მათ ჩამოდრჩობას. დანვრილებით გიამბობთ ქვემოთ.)
 და სხვა... აქ ხელ-მოკლე ხალხი ცხოვრობდა. უფრო
 შეძლებულნი კი-იმ ქუჩაზე და მის მიდამოებ ახლო
 რომელსაც ეხლა ლენინის ქუჩა ჰქვია. ძველის-ძვე-
 ლათ ამ ქუჩას „ახალ პოსელენიას“ ეძახდნენ-(მერე და-
 ერქვა—„парская“ და შემდეგ მენშევიკების დროს,—
 „ერთობის“ ქუჩა). საუკეთესო სახლები და მაღაზიები
 სწორეთ ამ ქუჩაზე იყო გამოჭიმული. მის უკან რომ
 ქუჩა მიდის—„ძველ პოსელენიას“ ეძახდნენ. რამ-
 დენათაც მახსოვს „პოსელენია“ იმიტომ დაურქმევიათ,
 რომ აქ თურმე რუსეთიდან გადმოსახლებული რუსი
 ინვალიდები ცხოვრობდნენ.; ამ ძველ „პოსელენიაში“ ჩემ ბავშვობის დროს აბანო
 იყო, მერე, არ ვიცი რა მიზეზით, ამოქოლეს და გო-
 რელები, უაბანოთ დარჩენილნი, შინ ინკუმპლებოდნენ
 ჭის წყალით, თუმცა კი გორიჯვრის ძირში მაშინ უკვე
 ამოჩენილ იყო გოგირდის წყალი. ეხლა იქაც და შიგ
 გორშიც აშენებულია საბჭოთა მთავრობის მიერ მშვე-
 ნიერი აბანოები.
 ქუჩები ღამ-ღამობით განათებული იყო ოდნავ მბჟუ-
 ტავ ფარნებით-(ელექტრონი, ისიც უძალო და ფიტაგა-
 მოლეული, სულ ბოლოს შემოიღეს ხელმწიფის
 დროს)—და ქუჩებში ქვაფენილი ისე დათხრილი იყო,

რომ დღისითაც კი კისერს მოიჩეხდით, ღამ-ღამეობით და ისიც თოვლ-ჭყაპში ხომ უფარნოთ ვერ გაივლიდით, მეტადრე ყრუ ქუჩებში. ერთ-ერთ ქუჩაზე, —სახელათ „სობოროს ქუჩა“—იდგა ძველის-ძველი ყაიდის სახლი. თუ მის პატრონებს დავუჯერებთ, ეს სახლი ისტორიულ მნიშვნელობას არ იყო მოკლებული. სახლი ეკუთვნოდა ორ გასათხოვარ დაბერებულ დას და მათ უცოლშვილო ხანშიშესულ ძმას, გვარათ ხითაროვებს-(ტომით სომხებს) ისინი ირწმუნებოდნენ და ბევრი მოხუცებული გორელებიც უმონმებდნენ, რომ მათ სახლში არა ერთხელ ჩამომხტარა თვით მეფე ერეკლე, რომელიც ვითომდა წინდანინვე მოსწერდა ხოლმე მათ პაპას: „ჩემო ხითარაშვილო, ამა და ამ დღეს მოვდივარ შენთან და დამიმზადე ამდენ-ამდენი ოქრო“. თანაც ირწმუნებოდნენ, რომ ხითარაანთ ამის სიგელი აქვთ და ამ სიგელზე თარიღის აღსანიშნავი ქართული ასოები ჩ.ყ.პ.ჭ. აწერიაო.

მე მაშინ ბავშვი ვიყავ და არ ვიცდი, რამდენათ მართალია ეს ტრაბახი. გორელებს მაინც „მატრაბახს“ ეძახდნენ თბილისში. ეს ძველებური სახლი უშველებელ ჭის ანუ ალაყაფის კარზე იყო აგებული. აქედან შედიოდით ეზოში, სადაც კიდევ ძველისძველი სახლები იყო ამართული, ამ სახლებშიაც ხითარაანთ საგვარეულო ცხოვრობდა. ჭის კარის გვერძე მეორე პატარა შესავალი, ქვის კიბით დაგებული აგიყვანდათ გარეთა

(ფასადის) სახლში, რომელსაც წეროსეებ გრძელნი აივანი (ძველებურ სურათებით) ჰქონდა. მაგრამ ამ აივანს არა სჯერდებოდნენ მათი პატრონები (ორი გასათხოვარი დაბერებული დები) და მუდამ ქუჩაში ისხდნენ, ჭისკარის ნიშებში და მოცლილ მეზობლებთან მუსაიფობდნენ, ან გამვლელ-გამომვლელთ სჭორავდნენ. კიდევ იმიტომ გორელები ამ ალაგს „ჭორის ბუდეს“ ეძახდნენ. მართლაც და გორი, როგორც საზოგადოთ ყველა პროვინციალური პატარა ქალაქი, ძალიან დასევადებული იყო ამ სენით: ვინ რა ჭამა დღეს, რა იყიდა ბაზარში, ვინ სად წავიდა, მოვიდა...—სალამოზე ყველამ იცოდა, ჭორი და „ლოტო“—აი მაშინდელ დიასახლისების გასართობი. კაცები კი კლუბში, რომელიც მოთავსებული იყო საუკეთესო ქუჩაზე „პროფერანსში“ და „ვინტში: იქცევდნენ თავს. მე აქ, რასაკვირველია, ვლაპარაკობ შეძლებულ კლასებსზე: თავად-აზანაურებზე, წვრილ ბურჟუაზიაზე — (მსხვილი ბურჟუაზია, ისე როგორც ნამდვილი პროლეტარიატი მაშინ გორში თითქმის არ არსებობდა) — მოხელეებზე... მდაბიო, ხელ-მოკლე ხალხი კი, — მეტწილად ხარაზები და სხვა ხელოსნები—დღიურ მუშაობით დაღალულ-დაქანცულნი, ან ქათმებივით ადრე იძინებდნენ, ან ღვინოში იღრჩობდნენ თავს. მაშინ გორში „კინო“-ს ხსენებაც არ იყო. სამაგიეროთ აუარება სამიკიტნოები იყო. ეს ხალხი გამოცოცხლდა

მხოლოდ 1904-1905 წლიდან და, უნდა გენახათ, რა სიხარულით და ალტაცებით მიიღებდნენ ისინი მიტინგებზე, რომელიც თითქმის ყოველ დღე იმართებოდა გორში პირველი რევოლუციის დროს. ეს ხანა გორისა ისე საინტერესოა, რომ ამაზე ცალკე მოგიყვებით უფრო ვრცლათ.

გორი მკვდრეთით ადგებოდა ხოლმე უფრო ზაფხულობით, როცა აქაური მოსწავლე ახალგაზრდობა-სტუდენტები და გიმნაზიელები-სამი-ოთხი თვით ბრუნდებოდა სახლში. ეს ახალგაზრდობა, მეტწილად აღჭურვილი გამამთავისუფლებელი იდეებით და ხალხის სიყვარულით, წარმოდგენას წარმოდგენაზე დგავდნენ—(თამაშობდნენ ასეთ კლასიკურ პიესებსაც კი, როგორც „ყაჩაღები“ შილლერისა)—ანყოფნენ ექსკურსიებს და, ასე გასინჯეთ, ხელთნაწერ გაზეთებსაც კი უშვებდნენ, სადაც მასხარათ იგდებდნენ სხვა და სხვა ოფიციალურ პირებს, მეტადრე პოლიციელებს.

თუმცა გორში კარგა ბლომა სასწავლებლები და, მაშასადამე ინტელიგენტური ძალაც იყო—(აღარ ვიტყვი სტუდენტობაზე და სხვა განათლებულ კერძო პირებზე თავად-აზნაურობის წრიდან, რომელნიც აქა-იქ სოფლებში და თვით გორშიც ბუდობდნენ, მათ შორის ბევრი ხალხოსნებიც-მთელ ამოდენა მაზრაში, არა თუ მაზრაში,-მთელ ქართლში, გარდა თბილისისა, ერთი გაზეთი და სამუდამო თეატრი არ იყო!

ზამთრობით და ზაფხულობით ხშირათ იმართებოდა რუსულ-ქართული წარმოდგენები მოყვარეთა წრის მიერ. რუსული მოყვარეთა წრე შესდგებოდა აქ მდგომ სხვა და სხვა პოლკების აფიცრობის ოჯახობიდან, ქართული კი — ქართველ მასწავლებელ, მოხელეებისგან და მათ ოჯახობიდან. ქართველ მოყვარეთა მსახიობებში სჭარბოდნენ კაცები, ქალები უფრო ძნელი საშოვარი იყო სცენისთვის, რადგან უწინდელ გორში სათაკილოთ მიაჩნდათ ქალის სცენაზე გამოსვლა.

ქართველ მოყვარეთა წრეში მშვენივრათ თამაშობდნენ მეტადრე ნიკო ლომოურის მეუღლე, სოფიო ალექსეის ასული და სიკო კანდელაკი (პროფესსიით-სასამართლოს მოხელე), ხანდახან თბილისადანაც ჩამოდიოდნენ გორში საგასტროლოთ ქართული თეატრის ბუმბერაზი არტისტები: ვასო აბაშიძე, ნატო გაბუნია, ელისაბედ ჩარქეზიშვილი, რომელთაც გორელები ალტაცებით ხვდებოდნენ და ვახშამ-სადილებს უმართავდნენ. გარდა ამისა, აქაურ ზამთრის კლუბში ხშირათ იმართებოდა „ბალ-ვეჩერები“, მასკარადები, „იოლკა“..., სადაც ახალგაზრდა ქალ-ვაჟნი (უკანასკნელთა შორის მეტი წილი აფიცრობა) ერთმანეთსა ხვდებოდნენ და ეს გართობები ბევრჯერ ქორწინებითაც თავდებოდა, მეტადრე თუ გასათხოვარ ქალს ხუთასი თუმანი მაინც ჰქონდა მზითვით! (მინამ ამ თანხას არ შეიტანდა ახალგაზრდა აფიცერი თავდებათ, ცოლის შერთვის

ნებას არ აძლევდნენ). ყველიერში იმართებოდა ხოლმე ყეინობა და კრივი, რომელიც ვრცლათ არის აწერილი დ.სულიაშვილის მოგონებანში „ძველი გორი“ და მე აქ აღარ გავაჭიანურებ ამაზე ლაპარაკს. ვიტყვი მხოლოდ, რომ საუკეთესო მოკრივეთ მაშინ ითვლებოდა კიკა ეგნატაშვილი. ორი მოპირდაპირე-„ზევითა და ქვევით უბანი“-ისე თავგამოდებით აქეზებდნენ თავიანთ მოკრივეებს ერთმანეთზე, ისეთი გულისფანცქალით მოელოდნენ, რომლის მოკრივე გაიმარჯვებს,-გეგონება დღევანდელი გერმანია და ინგლისი იბრძვიან თავიანთ ბედ-ილბალზეო. კრივი გრძელდებოდა მთელი დღე, რომლის განმავლობაში ახალ-ახალი მოკრივენი გამოჰყავდათ. საღამოზე გამარჯვებული უბნის მცხოვრებნი ისე ამაყათ და მედიდურათ გამოიყურებოდნენ და კვებულბდნენ — „ჩვენ მოვიგეთო“, როგორც ნაპოლეონი-აუსტერლიცის ბრძოლის შემდეგ, ნაგებული უბნის მცხოვრებნი კი თავჩაქინდრულნი დადიოდნენ.

ყველიერში კიდევ ერთი უცნაური ჩვეულება ჰქონდათ გორელებს: გასათხოვარ ქალს დედები, დიდათ დაინტერესებულნი, როდის და ან როგორი ქმრები შეხვდებოდათ მათ ქალებს უკანასკნელათ აჭმევდნენ „მარილკვერს“, რომელიც ასე ცხვებოდა: ერთი სათითო ფქვილი და ორი, ან სამი სათითო მარილი, ცოტაოდენ წყალით აზელილი, იქვე, ბუხრის ნაღვერდალში პანანკინა კვერათ აიბრანებოდა. ამ კვერს გასათხოვარი ქა-

ლი სჭამდა დაწოლის დროს და, რაც უნდა ნყალს მოსწყურვოდა დაძინებამდე, უნდა მოეთმინა, რომ თავის საბედო ენახა სიზმარში. რასაკვირველია, რომ ამისთანა მლაშე კვერის მჭამელთ მოესიზმრებოდათ, რომ ვინმე მათ წყალს ალევინებს, აი ეს წყალის მომწოდნი, მათი აზრით, იყო მომავალი საქმრო. ზოგი თხა და მგელსაც ხედავდა სიზმარში, მაგრამ თავმოყვარეობის გამო არ გამოტყდებოდა და ამბობდა, რომ მშვენიერი და მდიდრათ ჩაცმული ვაჟი ნახა.

ახალწლობით და აღდგომის დღეს შეძლებულ და საშუალო ოჯახებში მოსალოცად მოდიოდნენ როგორც ნათესავ-მეგობრები და ნაცნობები, ისე წვრილ-ფეხა რუსის ჩინოვნიკობაც („სუდში“ ან პოლიციაში მსახურნი), რომელთაც კარგათ გამოაძღობ-გამოათრობდნენ და ორ-სამ მანათითაც დაასაჩუქრებდნენ ხოლმე. მოდიოდნენ მოსალოცათ ხროვა-ხროვა რუსის სალდათებიც: შემოსდგავდნენ ფეხს თუ არა, ჯიბიდან მუჭებით ქერსა და პურს ამოიღებდნენ და გადააყრიდნენ მასპინძლებს, ამათაც თითო „რუმკა“ არაყს გადააკვრევინებდნენ და ერთ-ორ აბაზს აჩუქებდნენ ხოლმე.

გორში იყო შემდეგი სასწავლებლები: ქალების პროგიმნაზია, (სადაც მეც ვსწავლობდი, სანამ თბილისის „წმინდა ნინოს სასწავლებელში“ გადმომიყვანდნენ), სამაზრო სასწავლებელი, სასულიერო სასწავლებელი, სემინარია, „თათრების“ სემინარია (როგორც გორში იძა-

ხლენ) და ზრუნვის კერძო პანსიონი, რომელიც ისე ძველის-ძველი პანსიონი იყო, რომ იქ ჩემ ბებუასაც კი უსწავლია, მგონი ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი სკოლების დირექტორათ იყო სტრუქტურა, რომელსაც ქართველი ქალი ჰყავდა ცოლათ - ძალიან ლამაზი. თვითონაც არა უჭირდარა გარეგნობით, მაგრამ რაღაც ნერვიული ავადმყოფობა ჰქონდა და სულ თავს აცანცარებდა. ბევრჯერ ხელსაც მიიშველებდა ხოლმე, რომ თავი დაემაგრებინა. პირველათ რომ მასთან გაკვეთილი მკითხეს, სულმთლად დავიბენ: გაკვეთილი მშვენიერათ ვიცოდი, "ნაჩა-ლნიცა"-ს კმაყოფილების ღიმლიც დავიმსახურე, მაგრამ დირექტორის თავის ცანცარი დაიწყო თუ არა, შევდეგ ხეპრე ხარვეთია - მე მეგონა: სწორე არ ვამბობ რაღაც შემეშალა მერქი...

„И дым отечества

Нам сладок и приятен!“

ერთი კვირაა გორში ვარ... ო, ოჰ, რომ იცოდე, რა სიამოვნებას ვგრძნობ დიდი ხნის უნახავ საყვარელ დედის—ჩვენი სამშობლო გორის გულზე! ჯერ თბილისიდანვე, გზაში, მატარებელში, ისეთი მოუთმენლათ მოვილტვოდი აქეთკენ, ასევე გეგონებოდა—თორმეტი წლის ბავშვი, დათხოვნილი კანიკულებში, მოეშურებოდა სამშობლო კერისკენ. გზა და გზა სუ რაფაელ ერისთავის მშვენიერ ლექსებს ვდუღუნებდი: "სადაც ვშობილვარ გავზრდილვარ"... დავინახე თუ არა გორის ციხე, თვალებზე ცრემლი მომადგა... ისე ამიტოკდა გული, ისეთი ზღვა გრძნობები და ტკბილი მოგონებები ანეშალა, თითქო პირველ სიყვარულს, ახალგაზრდობის გატაცება-ოცნებას შევხვდი ამ სიბერის დროს. მეც არ ვიცოდი, რომ სკეპტიციზმთან ერთად ლირიზმის და სენტიმენტალობის მადანიც ყოფილა ჩემში.

გადმოვედ თუ არა მატარებლიდან, პირდაპირ გაოცებათ ვიქეც! ბიჭოს! ჩვენ მინგრეულ-მონგრეულ გორს—(მე და შენ ხომ მიწის ძვრის შემდეგ აღარ გვინახავს იგი)—ვინ მისცა ეს მშვენიერი სადგური, თავის კაფეტერიატორნიტ, სადაც ბუზებივით ირევა ათ ს მხრიდან მოსული ხალხი—(შემდეგ როგორც გაგიგე, სტალინის სახლის სანახავათ).

ჩვენ დროში, ხომ გახსოვს, რომ ერთი სტუმარიც ვერ ბოგინობდა და ტყაბა-ტყუბით კოტრდებოდნენ მისი პატრონები უსტუმრობის გამო. ახლა კი ორ-ორი მშვენიერი სასტუმრო შეუძენია ჩვენ დედა-გორს და იმაშია ვერ ეტევიან მისი მნახველები... და განა მარტო ეს შეუძენია ჩვენ

ერთ დროს დატაკ და დაფლეთილ დედას! აუარება შკოლები, მათ ში-
რის-უმადლესიც, რომლის მზგავსი მთელ ამიერკავკასიასაც კი ენატრებ-
ოდა ერთ დროს... მშვენიერი თეატრი, კინო, ორ-ორი აბანო: ერთი გოგ-
ირდისა (გორი-ჯვრის ძირში) და ერთი შუაგულ ქალაქში... (გახსოვს ჩე-
ენ დროში რომ ჭის წყლით ვიწკუმპლებოდით სახლში!) წყალსადენი...
კანალიზაციასაც აპირებენ გაკეთებას... ერთი სიტყვით, ველარ ვიცან
ჩვენი დედა! Сказка из тысячи и одной ночи. მეც და შენც ის უკვე
მკვდარი გვეგონა მიწისძვრის შემდეგ, ის კი თურმე მკვდრეთით აღმდგ-
არა, გაცოცხლებულა, გამოცდილ დოსტაქრის (ქირურგის) საბჭოთა
მთავრობის წყალობით. იარები მოურჩენია, გალამაზებულ და თანაც
გამდიდრებულა! სადღაა იმის დაგლეჯილ-დაფლეთილი ტანისამოსი: სახ-
ლების ნანგრევები, ოღრო-ჩოღრო ქუჩები (დღისითაც რომ კისერს ვიჩე-
ხდით და ღამე ხო სუ დიოგენივით ფარნებით დავძვრებოდით). ქოხმა-
ხებისა და ნანგრევების მაგივრათ, მხიარულათ გამოიყურებიან ერთი ან
ორსართულიანი პატარ-პატარა სახლები (თავის ბოსტან-ბაღჩებით) და
პირდაპირ ინგლისურ "კოტტეჯებს" მოგაგონებენ. თვალსაჩინო ქუჩებ-
ზე ჩვენ დედას განიერ ატლასის სარტყელი-ასფალტი შემოურტყავს,
გულის პირათ ჩაუკეცავს ფერად-ფერადი ყვავილნარები, სადაც ცელქი
შადრეენები სიხარულის ცრემლებს ასხურებენ კოხტა დარაჯ ქანდაკებ-
ას. შუბლის ქინძისთავთა თავის გამამდიდრებელ და მთელ მსოფლიოში
სახელგანთქმულ შვილის, დიდებულ სტალინის პავილიონი მუზეუმს გა-
უკეთებია და აქ ინახავს სათუთად იმ ქოხს, რომელშიაც დაიბადა ჩვენი
ბუმბერაზი თანამემამულე. დანარჩენს ნახვის დროს ვიამბებ.

აკაკი წერეთლის ხსოვნას¹⁰

აკაკი წერეთლის ნიჭს დიდ პატივსა სცემდნენ და ათაყვანებდნენ არა თუ მარტო ქართველები, არამედ გაქართველებული სომხებიც, რომელნიც ბლომად მოსახლეობდნენ საქართველოს სხვა და სხვა კუთხეებში: გორში, სიღნახ-თელავში, ქუთაისში და სხვა...

მეტადრე ჩემს სამშობლო გორში ხომ ისეთი ასიმილიაცია მომხდარიყო, რომ იქაურმა სომხებმა თავისი ენა აღარც კი იცოდა და სუ ქართულათ ლაპარაკობდა. მარტო საყდარში თუ გაიგონებდით სომხურ ენას, ისიც წირვა-ლოცვას, ქადაგებით კი მღვდელი ქართულ ენაზე ქადაგობდა.

მჭერ-მეტყველებით სახელ-განთქმული ტერ-სტეფანა რომ საქადაგოთ გადმოდგებოდა და თავის სიტყვას ხშირათ შოთას უკვდავ ნაწარმოების ციტატებითაც მოქარგავდა, მის მოსასმენათ მოდიოდნენ არა თუ მარტო სოხობა არამედ ქართველობაც!

ხო და, აი ამისთანა სომხებში აკაკის მუზას ისეთივე ღრმა სიყვარული და აღტაცება ჰქონდა მოპოვებული როგორც ქართველებში.

ბავშვობიდანვე მსმენია დედიჩემისგან აკაკის დაუვიწყარი სიმღერები: „იავ-ნანა, ვარდო-ნანა“, „ჩემო თავო, ბედი არ გინერია“, „აღმართ-აღმართ მივდიოდი ნელ-ნელა,“ და ბევრი კიდევ სხვა...

აქ არ შემოძლიან ერთი სასაცილო ამბავი არ გაამბოთ: დაიწყებდა თუ არა დედაჩემი მღერას „ჩემო თავო, ბედი არ გინერია“, მეც და ჩემ და-ძმებსაც თვალებზე ცრემლი მოგვადგებოდა და ბოლოს ბლავილსაც ამოუშვებდით ხოლმე როცა შემდეგ სტრიქონებს უსმენდით:

*„დამწვარი ვარ ისე, როგორც აბედი!
აჰა, ღმერთო, რა უდროვოთ დავბერდი:
საფლავისკენ ფეხი გამიშვერია!“*

*.....
და ღმერთს ვვედრებ: ღმერთო: მომეცი ნება,
რომ მეღირსოს საფლავში დაძინება!“*

ჩვენ, გულუბრყვილო ბავშვებმა, რა ვიცოდით, რომ ეს ლექსი აკაკიმ თავის თავზე დაწერა და სატრფოს უძღვნა. ჩვენ არც კი გვესმოდა, რა არის სიტყვა „სატრფო“, ჩვენ გვეგონა, რომ დედა გვიკვდება და იმიტომაც ზედი-ზედ ახსენა სიტყვა „საფლავი“. ვეზუოდით, ვკცონიოდით და ვეფიცებოდით დედა, გენაცვალე, აღარ ვიგიჟებო, ოღონდ არ მოკვდე, იცოცხლე... ძლივს დაგვაჩუმებდა ხოლმე დედა ტრილისაგან, მაგრამ ამ ლექსის ფსიხიურ ზეგავლენით ისარგებლა დედაჩემმა და, რამდენიც დებსა და ძმებს ჩხუბი მოგვივიდოდა, ან ვიცელქებდით, იმნავ ზემოთ მოყვანილ მწარე ლექსებს იმღერდა... ჩვენ ფიცხლავ ჩავჩუმდებოდით ხოლმე და ერთი-ორი საათით მაინც ისვენებდა საბრალო დედაჩვენი... ბავშვობისას არაფრათ გვეჭამნიკებოდა ეს ლექსი. მხოლოდ როცა წამოვიზარდეთ, მაშინ შევიგნეთ მისი მაღალი ღირსება. დედაჩემისგან გამიგონია ნაწყვეტები „ვეფხისტყაოსნიდანაც“, მაგრამ ბუმბერაზ შოთას ძველებურ ენას ისე ადვილათ ვერ ვითვისებდი, როგორც აკაკის ხალხურ ყველასთვის გასაგებ ენას.

აკაკიმ და ილიამ შემაყვრეს ქართული ლიტერატურა. მახსოვს, გორის პროგიმნაზიაში რომ მიმბარეს, სომეხ მონაფეებს გამოგვიცხადეს: ვისაც გსურთ, ქართულ

გაკვეთილებზედაც შეგიძლიათ იაროთო. მე სინარე-
ლით ჩავენერი ნიკო ლომაურის გაკვეთილებზე და
ერთი-ორი ნაკითხვით ვიხსომები აკაკის მიერ მშვე-
ნიერათ ნათარგმნ კრილოვის ზღაპრებს. აკაკის ლექ-
სებს გვაზეპირებდა აგრეთვე სიმღერის მასწავლებელი
ს.პ.გოგლიჩიძე და, თუმცა არავითარი მუსიკალური
სმენა არ გამაჩნდა, მაინც ჩემი ღრიანცელით „მე ჩონ-
გური მისთვის მინდა“ — გამოყრუებული იყო მთელი
ჩვენი სახლი. წამოვიზარდე. დავიწყე ჯღაბნა. 22-23
წლისა რო ვიყავ და უკვე ორი ჩემი პიესა „ინჯილერი
ან დოხტური“ და „ფული და ხარისხი“ თბილისის ქარ-
თულ თეატრში იდგმოდა,—გადმოესახლდი გორიდან
თბილისში. აქ ვცხოვრობდი მხოლოდ ზამთრობით,
ზაფხულობით კი ისევ მშობლებთან ვბრუნდებოდი.
თბილისში ვიხილე პირველათ „პატარა კახი“ და „თა-
მარ ცბიერი“ და გამიათქეცდა ღრმა სიყვარული და
პატივისცემა აკაკისადმი, რომელიც ჯერ თვალითაც
არ მენახა და რომლის გაცნობასაც მანანასეებ მოვე-
ლოდი. მალე ეს ნატვრა ამისრულდა. მე ამ დროს
ვცხოვრობდი (მეჭირა ოთახი ჭამა-სმით) ან განსვე-
ნებულ საზოგადო მოღვაწე და „ჯეჯილი“-ს რედაქტორ
ანასტასია თუმანიშვილ-წერეთლის ოჯახში, სადაც თი-
თქმის ყოველ დღე შემოივლიდნენ ხოლმე სხვა და
სხვა ქართველი საზოგადო მოღვაწენი და მწერლები.
კვირაში ერთხელ ხომ „ჯეჯილი“-ს ირგვლივ მუდამ

იმართებოდა საღამოები, რომელსაც ესწრე-ბოდნენ კობ გოგებაშვილი, არჩილ ჯორჯაძე და სხვა მწერალ-პედაგოგები.

ერთ საღამოს, როცა ყველანი ჩაის შევექცევოდით სასადილოში, კარი ვიღაცამ შემოაღო დერეფანში; დია-სახლისმა ანასტასიამ გაიხედა და სიხარულით წამო-იძახა: „ო...ო! კაკი! აკაკი! მობრძანდით! მობრძან-დით!“

მე ისე ამიკანკალდა გული, რომ კინაღამ საბუდა-რიდან ამომივარდა. კარებში ნელის ნაბიჯით შემოვიდა იმისთანა თვალწარმტაც გარეგნობის მოხუცი, რომ იმ ოცნებასაც კი გადააჭარბა, რომელიც მე წარმოდგე-ნილი მქონდა აკაკიზე. მაღალ-მაღალი წარმოსადგე-ტანი, დაგვირგვინებული ზევსისებური თავით. მაღალი შუბლი და ტკბილი მოღიმარე სახე თოვლივით თეთრი თმა, წვერ-ულვაშებით, ისეთ შთაბეჭდილებას ჰქმნი-დნენ თითქო ზეცა გაიხსნა და ოლიმპიდან თვით უკვ-დავი ღმერთი ჩამოვიდა ჩვენთან, მიწიერებთანაო.

ყველა იქ დამსწრენი, მოხუცი თუ ახალგაზრდა, ფეხ-ზე წამოუდგნენ და მოწინებით ეპატიჟებოდნენ: „მობრ-ძანდით“, „აი აქეთ დაბრძანდით“... აკაკი ძალიან თავ-მდაბალი, გულკეთილი და ზრდილი კაცი იყო, ბევრ-ჯერ ზომას გარეთაც თავმდაბალი... მიუხედავად ამი-სა, ის წამდვილი არისტოკრატი იყო ჩამომავლობითაც და სულითაც. აკაკი, როგორც შეეფერება ყოველ დი-

დებულ პიროვნებას, სცდილობდა, რომ ცხოველ-
სავით, ყველა გაეთხოვრებოდა ირგვლივ, გაეცოცხლებინა, გაე-
მხიარულებინა.

როცა მეც გამაბედნიერეს და იმ ჩემთვის დაუფინყარ
სალამოს გამაცნეს დიდებული პოეტი და მოახსენეს—ეს
აზიანიო, —ის ღიმილით მომიბრუნდა და მითხრა —
„ქალო, შენ სანახავათ გორში მოვდიოდი“.

მე საშინლათ გავწითლდი, მთლათ ავირიე სიხარული-
სგან — (23-24 წლისა ვიყავ და დავიჯერე ეს ქათინ-
აური) — მაინც, როგორც იყო, მოვახერხე პასუხი:
თქვენ შეიძლება დამცინით, ბ-ნო აკაკი, მაგრამ მე კი
მართლაც თქვენ სანახავათ თბილისში გაახელით
მეთქი.

მთელი სალამო ყური და თვალი საყვარელ პოე-
ტისაკენ მქონდა მიპყრობილი და ვფიქრობდი: ბუნებამ
ალბათ მართო შენზე მოიცალა, რომ გონებითაც და
გარეგნობითაც აგრე უხვათ დაგაჯილდოვა მეთქი.

მართლაც და რა მშვენიერი სანახავი იყო აკაკი, რო-
ცა თავისებურათ ოხუნჯობას მოჰყვებოდა ნაცნობ-
მეგობრებში! ან საგარძელში რომ გადაწვებოდა, ნიბ-
ლიასეფ ქუთუთოებს დახრიდა თვალებზე და მოგ-
ვიყვებოდა უცნაურ ამბებს, რომელთა სინამდვილე
არავის სჯეროდა, რადგან იქვე, მსმენელთან, სახელ-
დახლოდ იყო შეთხზული მაგრამ ეს ამბები ისე
უხვათ იყო შეზავებული მაღალი პოეზიით და ენა მახ-

ვილობით, რომ ძალა-უნებურათ მიჰყვებოდი დიდებულ პოეტს უდაბნო ბილიკებით მის კოშკში! თავბრუ დახვეულ მსმენელებს ძალა-უნებურათ გვაგონდებოდა რუსეთის დიდ პოეტის სიტყვები:

«Тьмы горьких истин нам дороже

Нас возвышающий обман!»

ეს ნამდვილი პოეტური თვისება აკაკისა ერთხელ (ვგონებ, 1905 წ.) საკარიკატურო მასალათ გახადეს ფედერალისტებმა და „ცნობის ფურცელი“-ს ერთ-ერთ დამატების №-ში აკაკი დახატეს პირში სტვირით და ამ სტვირიდან გამომდინარე საპნის ბუშტები, ქვეშ კი წაანერეს: „სიბერის დროსა არ ვარგა საპნის ბუშტების სროლა“.

ამ კარრიკატურამ საშინელი ალიაქოთი და გულისწყრომა გამოიწვია, როგორც აკაკისა, ისე მის თაყვანისმცემლებისა, და ტყვიასეფ წამოვიდა პროტესტები ლექსით და პროზით ფედერალისტების მიმართ. თვითონ აკაკიმ, რამდენიც მახსოვს, გესლიანი ლექსით უპასუხა „ცნობის ფურცელი“-ს ერთ-ერთ მთავრ მესვეურს, გიორგი ლასხიშვილს, რის შემდეგ ზემოხსენებულ გაზეთის უახლოეს ნომერში მობოდიშების ნაირი ახსნა-განმარტება დაიბეჭდა. თუ არ ვცდები, შინაარსი დაახლოებით ასეთი იყო: ევროპაში მიღებულია დიდებულ პირების გაკარიკატურება და ეს სუ-

ლაც არ ლახავს მათ ღირსებასაო; ხოლო ჩვენ ჯერ არა ვართ შეჩვეულიო... და სხვა ამისთანაები.

აკაკის ოხუნჯობას ისე, როგორც გამოჩენილ რუს პოეტ პუშკინის მოსწრებულ სიტყვა-პასუხს და „ანეკდოტებს“, დიდი პოპულიარობა ჰქონდა ხალხში მოპოვებული. ბევრჯერ ისეთ ხუმრობა-შაირების ავტორება-თაც კი აცხადებდნენ მათ, რაც თვითონ ხალხმა შეთხუზა და ამ ორ პოეტს თავის დღეში არ უთქვამთ.

აქ ვეცდები გადმოგცეთ ის, რაც მე თვითონ მსმენია აკაკისგან, ან გამიგონია იმ პირებიდან, რომელნიც ახლო იდგნენ პოეტთან და ღირსნი არიან დაუჯეროთ მათ ნაამბობს. აქვე კი უნდა მოვიზოდიში, რომ მოხუცების გამო ბევრი რამ დამავიწყდა და ეხლა ძალიან ვნანობ, რატო რვეულში არ ვინერდი აკაკის მოსწრებულ სიტყვებს. მას მე ვხვდებოდი თითქმის ყოველ დღე: ჯერ ანასტასია წერეთლის სახლში, სადაც მე და-ვეყევი 3-4 წელიწადი და სადაც პოეტი კვირაში ორ-ჯერ-სამჯერ შემოდოდა ხან დღისით, ხან საღამოზე. საშინლათ უყვარდა ლობიოს შეჭამანდი და დიასახლისს შეუკვეთავდა ხოლმე: „შენმა მზარეულმა ხვალ ლობიო დამიზადოსო“.

ხშირად ვხვდებოდი პოეტს აგრეთვე დ.ზ.ალდადანოვის ოჯახშიც. აქ მე ვიშოვე უფრო ფართო ოთახი და კარგა ხანს ვცხოვრობდი. ამ დასახელებულ მანდილოსანთან მიწერ-მოწერაც ჰქონდა აკაკის. ერთ-ერთი წე-

რილი მეც წამიკითხა დარია მიხეილის ასულმა, როცა
 ორც ნიმუში პოეტის ოხუნჯობისა. აქაც ხშირათ ჰკა-
 ტიჟებდნენ პოეტს სადილათ მაგრამ უფრო ხშირათ მე
 ვხედავდი აკაკის მაშინდელ ქართულ თეატრში (ახლა
 გეოგრაფიკის სახელობის კლუბი), სადაც პოეტი მიწ-
 ვეული იყო რეჟისორათ და სადაც მე მეზარა ბიბლი-
 ოთეკა. თეატრს განაგებდა „ქართული დრამატიული
 საზოგადოება“, რომლის წევრებიდან კარგათ მახსოვან:
 ნ.გ.ქართველიშვილი, ს.კლდიაშვილი, ვასო სულხანიშვი-
 ლი და ის იყო ახლათ ჩამოსული საზღვარგარეთიდან
 გიორგი დეკანოზიშვილი. ყველანი-განათლებულნი, ხე-
 ლოვნების კარგი მცოდნენი, უანგარო მუშაკნი და
 იშვიათი ხასიათის ადამიანები. მიუხედავათ ამისა, რო-
 ცა გიორგი დეკანოზიშვილი—(პროფესიით სამთო-მად-
 ნის „გორნი“ ინჟინერი) - გააცნეს აკაკის, უკანასკნე-
 ლი მიუბრუნდა იქ მყოფ ზემოხსენებულ პირებს და
 ირონიით უთხრა — „ძვირფასი იაგუნდ-ზხურმუხტები
 სხედხართ „დრამატულ საზოგადოებში“ და „გორნი“
 ინჟინერიც მოგინდებათო. ეგება თქვენისთანა ბრილ-
 ლიანტები კიდევ აღმოაჩინოსო“. ყველას სიცილი
 წასკდა კეთილი გულისა იყო აკაკი, მაგრამ ბევრჯერ
 შხამიანათაც იკბინებოდა. რუსების თქმისა არ იყვეს
 — „для красного словца не пожалеет и отца“-სწორეთ მასზე
 იყო გამოჭრილი. ერთხელ, ანასტასია წერეთლის
 სახლში სადილის შემდეგ, ელიკომ (გიორგი წერეთლის

ქალმა) ჩემი სურათი უჩვენა ნიგნში აკაკის. ამ
სურათში, მართლაც, ძალიან გავალამაზებინე ფოტო-
გრაფს. აკაკიმ დახედა სურათს, მერე მე შემომხედა,
თავი გადააქნ-გადმოაქნია იჭვიანათ და წამოიძახა:
„წადი და ამიერიდან ფოტოგრაფებს დაუჯერო!“ მე
საშინლათ მეწყინა, სხვები კი სიცილით კვდებოდნენ.
რამაც უფრო გამაწინმატა. —წავიდე პაპიროზი მაინც
მოვნიო ამ დარდიან გულზე მეთქი—და დავაპირე ჩემ
ოთახში წასვლა. —„პაპიროზი კი არა, პაპის როზგი
გინდ, რომ ახალგაზრდა ქალი თუთუნს ეწევიო“
—მომაძახა აკაკიმ. მეორე დღეს დიდებულმა პოეტმა
ისე გამაბედნიერა, რომ მთლათ გამიქარწყლდა ჩემი
მისადმი სანდურავი. შემოვიდა თუ არა „დრამატულ
სზოგადოების“ კანტორაში, სადაც ბიბლიოთეკაც იყო
მოთავსებული, თავის ლექსების კრებული გამომიშვირა
და მითხრა: „ჩემ სახსოვრათ გქონდეს ესაო“.

ჩემს აღტაცებას საზღვარი არა ჰქონდა, მეტადრე
როცა ყდა გადავშალე და აკაკის ხელით წარწერილი
ლექსი წავიკითხე:

*„მწერალ ქალსა აზიანსა,
ნიჭიერს და აზრიანსა,
თანაც დიდათ ბრაზიანსა!
თუ არ არგებს, არც რას აწყენს,
არ მოუტანს მას ზიანსა!“*

ეს „საზრიანი“ და „ნიჭიერი“ ისე მიამა, რომ რივით თავში ამივარდა და „ცაქუდათ აღარ მიმაჩნდა, დედა-მინა ქალამნათა“, მაგრამ რაც შეეხება „თანაც დიდათ ბრაზიანსა“, სწორეთ მოგახსენოთ, არაფრვით მეჭაშნიკა, მაგრამ მაინც დიდი მადლობა გადავუხადე.

არ გასულა ორი წუთი და იმნავე გამართლდა ეს ჩემ მიერ დაწუნებული სტრიქონი. იქ მყოფ მსახიობთა და აკაკის შუა ლაპარაკი ჩამოვარდა სიყვარულზე. მახსოვს, იქ იყვნენ: კოტე ყიფიანი, ნატო გაბუნია, ივანიძე, აკაკიმ თავისებურათ დაიწყო ოხუნჯობა და გვიამბო შემდეგი ანეკდოტი: ერთ სომეხ-ვაჭარს ლამაზი ქალი ჰყავდა, ეს ქალი შეუყვარდა ახალგაზრდა ქართველს, რომელიც ხშირათ აცივდებოდა ამ ქალს—„მიტხარ, გენაცვა, როგორ გიყვარვარ?“

—რას ჩამაცევდი, ქა...ა, ასს მანათს მირჩევნიხარ!“—უპასუხა სომხის ქალმა. ყველამ სიცილი დაიწყო, ჩემს გარდა.

მე, თუმცა ნაციონალისტა არ ვიყავი, საშინლათ გავბრაზდი და ვუპასუხე: „მანათები“ იმერეთისკენ იცით, აქეთ „თუმნებსა“ ვხმარობთ მეთქი.

ავდექ და, გულის მოსაფხანათ, მეც ჩემი ანეკდოტი უამბე: ის როგორ იყო ბ-ნო აკაკი, ერთმა ქარაფშუტა ქართველმა კნიაზმა ცხვირი რო მოაკვნიტა სომეხ-ვაჭარსა, როცა უკანასკნელმა თავის ფული მოსთხოვა მეთ-

ქი? (ეს სულელური ანეკდოტი ვილასგანაც მიჰყვება გაგონილი).

—მერე ის ცხვირი რა უყო იმ კნიაზმაო?—მკითხა აკაკიმ.

მეც არ ვიცოდი რა უყო, მაგრამ თამამათ უბასუხე—რა ვიცი, მგონი ჩაყლაპა მეთქი.

—„არა შვილო, —ფიცხლავ მომიგო აკაკიმ—სომხის ცხვირი რომ ჩაიყლაპოდეს, მაგას არავინ დაგიჯერებსო!“ ახლა უარესი სიცილი ატყდა. მაგრამ არავის ეგონოს, რომ აკაკის ეჯავრებოდა სომხები, ან კაციჭამია შოვინისტი იყო პირიქით, აკაკის მშვენიერი განწყობილება ჰქონდა ბევრ ინტელიგენტურ სომხის ოჯახთან, ზემოთდასახელებულ ალდადანოვებთან, თუმანიშვილებთან, გაბრიელ სუნდუკიანცთან, რომელსაც ხშირად აქებდა და „სომხის ოსტროვსკის“ ეძახდა, თანაც არა ერთხელ აღუნიშნავს: სუნდუკიანცმა ძალიან დიდი სამსახური გაუწია ქართულ თეატრსაცაო.

თვითონ მეც მამა-შვილურად მეპყრობოდა და მაქეზებდა პიესების წერა განმეგრძო.

აკაკი ბევრჯერ თავის ცოლშვილზედაც ოხუნჯობდა. მისი მეუღლე, შთამომავლობით, ბაზილევსკაია, ფაშა ფაშა ქალი იყო. ერთხელ თურმე, როცა აკაკი თავის მეუღლით ჩასულა ქუთაისში თუ საჩხერეში, იქაურ მცხოვრებლებთ პოეტის პატივ საცემი ზეიმი გაუმართავთ. აკაკის მეუღლეს მიუმართავს ქართველი საზო-

გადოებისათვის: „мой муж для вас то-жее, что для русских Толстой“, რაზედაც აკაკის უპასუხნია: „Я то не толстой, а вот ты – толстая, это-правда!“ ეს მე სხისგან გამიგია.

ერთხელ მე ჩემი ყურით გავიგონე აკაკის ნაამბობი თავის მეუღლეზე: „პირველათ რომ საქართველოში ჩამოვიყვანე და საჩხერეში ჩაველით აქეთ-იქიდან გლესებს და ნაცნობებს ნაირ-ნაირი ზღვენი მოჰქონდათო: ზოგს-ხილი, ზოგს თბილი პური. ჩემი ცოლი მხოლოდ გასჩიქნიდა ამ მოტანილს, დასუნავდა და იტყოდა ხოლმეო — „фу, как воняет!“ ბოლოს მოთმინებიდან გამოველი და უთხრიო: „Это у тебя, матушка, наверное нос воняет! Надо тебя повести к врачу!“ ერთხელ, მახსოვს, ანასტასია წერეთლის სახლში სადილსუკან, სასტუმროში ვისხედით და აკაკის ოხუნჯობას ყურს უგდებდით. ამ დროს კარები შემოიღო გარედან დ ერთ-ერთ ქრთველ მსახიობის მეუღლე შემოვიდა, 7-8 წლის ბავშვით ყველას მიესალმა და მიმართა აკაკის თხოვნით: ბ-ნო აკაკი, მითხრეს რომ სადილათ აქა ბრძანდებით და გავკადნიერდი და შეგანუხეთ ამ კვირია ჩემი ქმრის ბენეფისია და, გთხოვთ, ერთი რამ ლექსი დაგვიწეროთ და სცენიდან წაიკითხოთო. ნება რო დაგვრთოთ და თქვენი მონაწილეობა ანონსათ გამოვაცხადოთ გაზეთში, აუარება ხალხი მოაო და ჩვენისთანა გაჭირვებულ არტისტებს ძალიან ეშველება. აკაკიმ იმწამსვე თანხმობა გამოუცხადა, პატარა ბავშვს ვერცხლის მან-

ეთიანი აჩუქა და გამოთხოვებისას დაჰპირდა, რომ სანატრიუმის
ბენეფისით ახალ ლექსს დაუწერს. შემდეგ შევიდა პა-
ტარა ოთახში, დასავენებლათ, ჩვეულებისამებრ.

ელიკომ-(გიორგი წერეთლის ძალი) აიღო მისი „სერ-
თუკი“ გასანმენდათ და ღილების დასაკერებლათ... აკა-
კის მუდამ „სერთუკის“ საყელოზე ფქვილივით ეყარა
ქერტილი და მუდამ ღილები ჰქონდა ალაგ-ალაგ აგლე-
ჯილი.

სალამოზე, ჩაიზე, პოეტმა წაგვიკითხა ფანქარით და-
წერილი მშვენიერი ახალი ლექსი, საბენეფისოთ გამზა-
დებული. მთლათ აღარ მახსოვს ეს ლექსი, მაგრამ
რამდენიც გონებაში ჩამრჩა, ასე იწყობოდა:

„დღეს რომ მეფე ვარ, ხვალ-გმირი“...

და თავდებოდა ასეთი სტრიქონებით:

„წელიწადში მხოლოდ ერთ დღეს

შევხარით, როგორც აღდგომას,

რომ მაშინ მაინც ველირსოთ

ჯერზედ ცოლ-შვილის გაძღომას!

X X X

ეს სანატრელი ტკბილი დღე

სახელათ „ბენეფისია“,

მაგრამ ვი, რომ ხშირათა

სახრავი მაინც სხვისია!“

(ბოლო სტრიქონი გულისხმობს თეატრის ხარჯებს)

ყველა ალტაცებაში მოგვიყვანა ამ ლექსმა. დადგა ბენეფისის დღეც. გაზეთში მოთავსებულმა ანონსმა — „აკაკი ახალ ლექსს წაიკითხავსო“ გაჭრა და იმდენი ხალხი მოიზიდა ქართულ თეატრში; (რომელიც მაშინ მუდამ ცარიელი იყო ხოლმე) — რო ნევსი არ ჩავარდებოდა. ამდენი ხალხი მხოლოდ ასეთ პირველ ხარისხოვან არტისტების ბენეფისზე გროვდებოდა, როგორც: ვასო აბაშიძე, ნატო გაბუნია, ლიზა ჩერქეზიშვილი...

ფარდა აიხადა, გამოჩნდა აკაკი სცენაზე და გაიმართა ისეთი ოვაციები, ისეთი ტაშის ქუხილი, რომ კარგა ხანს ლექსის წაკითხვაც აღარ დააცალეს. მიუხედავად ამისა, რომ ლექსი წაიკითხა ძალიან დაბალი ხმით და ბევრს უკანა რიგებში არცკი ესმოდათ, მაინც საყვარელი პოეტი ისეთი ალტაცებით მიიღეს, გეგონებოდათ მისი ბენეფისია და არა მსახიობისაო.

დასასრულ აქ მინდა გვიამბოთ აკაკის ერთ-ერთი ლექსის ბედ-ილბალზე, რომელიც მან დაწერა 1905 წ. ნეტარ-ხსენებულ ილია ჭავჭავაძის დამარხვის შემდეგ. ერთხელ, ანასტასია წერეთლის სახლში, აკაკიმ ამოიღო უბის ჯიბიდან თავის ხელთნწერი ზემოხსენებული, ჯერ არსად დაბეჭდილი ლექსი და დაიწყო წუნუნი: „ეს დაწერე ამ დღეებში და არ ვიცი სად დავბეჭდო, ყველანი უარს მეუბნებიანო: სოციალ-ფედერალისტები „სოციალ-დემოკრატს“ მეძახიან, ეს უკანასკნელნი კი — „სოციალ-ფედერალისტსო“. აღარავინ მწყალობს, აღ-

არავინ მიბეჭდავს ლექსებსაო. მე ვიცოდი, რომ სიტყვები ჩვეულებრივი პოეტიური გადაჭარბება იყო და მოვახსენე: აბა, გვიბოძე ეგ ლექსი და, ვნახოთ, როგორ სიხარულით დაბეჭდავენ მეთქი: მართლაც აი-ლო და გადმომცა. მე მაშინ უცბათ გორში წამოსვლა მომიხდა კარგა ხნით. ეს ლექსი თან გამყვა და საწერ მაგიდის უჯრაში ჩამრჩა. მას შემდეგ გავიდა რამდენმე წელიწადი. ამ ხნის განმავლობაში ბევრჯერ შემხვდა უკვდავი აკაკი თბილისში ნაცნობების სახლში და ქუჩაშიც და მთხოვდა: „მომე ის ლექსი, გადავწერ და დედანს ისევ მოგცემო, მე აღარ მახსოვს ზეპირათო“. მაგრამ რაც ხანი გადიოდა, მე უფრო ძუნწურათ ვმაღავდი საყვარელ პოეტის ხელთნაწერს და არ მე-მეტობა დასაბრუნებლათ. ვერ წარმომედგინა, რომ მას აღარ ახსოვს თავისი ლექსი და ვერ განაახლებს. ბოლოს, როგორც იქნა, დავირცხვინე და გორიდან თბილისში წამოვიღე ეს ხელთნაწერი ავტორისთვის გადასაცემათ ვიმედოვნებდი: ჩემთან გადასწერს და დედანს ისევ დამიბრუნებს მეთქი... მაგრამ განგებამ აღარ მაღირსა მისი ნახვა! ვიხილე მხოლოდ მისი დიდებული დამარხვა, სადაც მთელი ერი ისე გლოვობდა, როგორც დამწვარი დედა-დაკარგულ შვილსა! არა თუ მართო ქართველი ერი, არამედ ყველანი, განურჩევლად ეროვნებისა, ვისაც კი ნაუკითხავს და გაუგონია მისი უკვდავი ნაწარმოები! აქ აღარ აგინერთ, რა ღრმა

მწუხარება განვიცადე და როგორ მტანჯავდა სწინდისი, რომ დიდებულ პოეტს არ ავუ-სრულე სურვილი და დროზე არ დავუბრუნე მისი ხელთნაწერი. მაგრამ რუსების თქმისა არ იყვეს — „лучше поздно, чем никогда“, ავდექ და ეს ლექსი (აკაკის ხელთნაწერი) გადავეცი დასაბეჭდათ იმავე „თემის“ რედაქციას, რომელმაც ქვე-მომოყვანილი შენიშვნა დაბეჭდა (№ 206, 8 თებერ-ვალი, 1915 წ) თავის გაზეთში: „ეს მაღალმნიშვნელო-ვან შინაარსის ლექსი მოგვივიდა, რისთვისაც დიდ მა-დლობას ვსწირავთ ნ. აზიანს. დავბეჭდავთ მაშინ, რო-დესაც მივიღებთ ამის უფლებას საქართველოს ისტო-რიის და ეთნოგრაფიის საზოგადოების გამგეობისგან, რომელ საზოგადოებასაც უანდერძა ჩვენმა აკაკიმ თა-ვის უკვდავანაწერების გამოცემა“.

ნ. აზიანი

2 ოქტომბერი 1939 წ.

დამარხვა

სიცოცხლეში რა ვიცით?

მტრობა, გმობა, ყვედრება!

მაგრამ დამარხვაში კი

ვერავინ შეგვედრება:

გავიგონებთ თუ არა,

მოკვდა „ესე და ესო“,

ცოცხლებში ველარ ვხედავთ
 იმაზე უკეთესსო!
 ვეპოტინებით ზეცას,
 ვაბნელებთ მზეს და მთვარეს
 და შავ სუდარში ვახვევთ
 მთელ საქართველოს მხარეს!
 დეპეშა დეპეშებზე
 მოდის გახურებული!
 ხორა-ხორა ეგება
 გვირგვინების კრებული!!!
 გადაქცეული სიტყვად,
 ვასაქსაქებთ ენასა
 და მით ვსცდილობთ ჩვენივე
 თავის გამოჩენასა!
 მაგრამ რომ გავათავებთ,
 დავმარხავთ მიცვალებულს,
 მივსდგებით ისევ ცოცხლებს
 და მით მიოხებთ ჩვენ გულს
 არ ვზოგავთ მოღვაწეებს,
 აბუჩად აგდებულსა
 და თუ მოკვდენ, გავმართავთ
 დამარხვას დიდებულსა!
 დიალ! ქართველ მოღვაწეს
 ყველას თვალში ვამცირებთ:

რომ მოკვდება—ვიტყვირებთ!..

ეს ლექსი სწორედ ის ლექსია, რომელიც, როგორც ჩვენ გვეჩვენა მოხსენებული „თემის“ 8 თებერვლის ნომერში გადმოგვცა ნ.აზიანმა. ეს ლექსი უკვე დაიბეჭდა სხვა გაზეთებში, მაგრამ შეცდომებით. ამ შეცდომებს ადვილად დაინახავს მკითხველი, თუ შეადარებს აკაკის ლექსის დედნის ამ პირს იმ გაზეთებში დაბეჭდილ ლექსსა. თვით დედანზე სხვისი ხელით აღნიშნულია თარიღი: 21 ენკენისთვე 1907 წ. ქუთაისი: ლექსი დაწერილია ილია ქავჭავაძის დაკრძალვის შემდეგ.

აკაკის უფრო ქალების საზოგადოება უყვარდა, არა თუ მარტო ლამაზ და კოხტა ქალებისა, არამედ ბევრ-ჯერ მახინჯ და უკბილო ბებერ მანდილოსნებშიც მშვენივრათ გრძნობდა თავს. მე ვგონებ ეს აიხსნება იმით, რო ასეთ აუდიტორიაში უფრო მეტი გასავალი ჰქონდა მის სახელდახელოდ შეთხზულ ლამაზ და ენა-მახვილ, მაგრამ არა დასაჯერებელ ლეგენდა-ანექდოტებს.

გარდა ამისა, ქალებსაც (ბებრებს თუ ახალგაზრდებს) ძალიან უყვარდათ აკაკი, რომელიც ხშირათ არც მათზე დაცინვას ერიდებოდა, მიუხედავად თავის განთქმულ ზრდილობისა. ერთხელ, ტასო წერეთელთან რამდენიმე საზოგადო მოღვაწე ქალი შეიკრიფა, მეც იქ ვიყავი. კაცებს შუა იყო დიდებული პოეტიც. ერთ-ერთმა მანდილოსანმა თავზე ხელი წაივლო და სასონარკვეთით წამოიძახა: „უ...უხ! რა თავი მტკივა, რა თავი მტკივა!“

აკაკიმ გესლიანათ ჩაიცინა და უთხრა „ნეტა ვიცოდე, რა ისეთი ძვირფასი თავი გტკივით, რომ ეგრე კვებულობთო?“ ყველა იქ მყოფთ საშინელი სიცილი აუტყდა მანდილოსანს ძალიან ეწყინა, მაგრამ აკაკიმ მალე და-აშოშმინა ის და აუხსნა: „რა თავი მტკივა“ კი არ უნდა გეთქვით, არამედ — რა ძიელ მტკივა თავიო. მახ-

სოვს კიდეც, რომ აკაკი ხშირათ ენდუროდა მაშინდელ ცენზორს № № -ს, რომელიც მისი სიტყვით, მუსრს ავლებდა მის ნაწერებს და სრულებით უდანაშაულო სტრიქონებსაც კი წითელი მელნით ამახინჯებდა, ერთ-ხელ, როცა დრამატულ საზოგადოების კანტორაში ვიყავი, დიდებული პოეტი შემოვიდა და იქ მყოფთ არტისტ-მწერლებს უამბო ალელვებით: „დიდი ჩხუბი მომივიდა ცენზორ № -თან ჩემი ლექსების დამახინჯების გამო და იცით იმან რა მიპასუხაო?“

—რაო?—ვკითხეთ ჩვენ.

—ნადი და საცა გინდა მიჩივლეო!

მეც მივაძახე: ჰო, თუ გინდა უფრო წინ წაგასკუპონ და ჩინ-ორდენები მოგიმატონ შე სიმართლის ჯალათო!“

აკაკის ძალიან უხაროდა თუ მშობლიურ კულტურის ცაზე ახალი ვარსკვლავი გამოჩნდებოდა ხოლმე. სიტყვით, საქმით, დარიგება-ნაქეზებით სცდილობდა პატარა ნაპერწკალიც კი ნაკვერჩხლათ ექცია, მაგრამ ძალიან ხშირათ ნაღვლიანათ იტყოდა ხოლმე: ამა და ამ მწერალმა ან არტისტმა დიდი იმედები აღმიძრა, ბოლოს კი მოვტყუედიო: ყვავილ-пустоцвет-ივით ლამაზი ფოთლებით თვალი მომტაცა, მერე კი უნაყოფო გამოდგა და უკვე დაჭკნაო.

ნურავინ იფიქრებს, რომ ეს მოგონებანი მარტო დიფირამბებისათვის არის დაწერილი. არა აკაკისაც, რო-

გორც დიდებულ პოეტს, დიდი ტემპერამენტის მქონეს, ბევრ კარგ მხარეებთან, ბევრი ნაკლულეფანებაც ჰქონდა. სხვათა შორის, სიბერემდის ძალიან უყვარდა ბანქოს თამაშობა; მე მიჯავრდებოდა: ადექი, ნუ თამაშობ „ბაკარა“, „მაკაოს“, თვითონ კი ღამეებს ათენებდა ქართულ კლუბში (ახლა ვოროშილოვის სახელობისა).

არ ერიდებოდა გადამლაშებულ, დამამცირებელ ოხუნჯობასაც მოპირდაპირეს წინააღმდეგ, (მაგრამ დიდებულ პუშკინის სიტყვებისა არ იყვეს:

„Пока не требует поэта

К священной жертве Аполлон,

В заботах суетного света

Он малодушно погружён!

И меж детей ничтожных мира

Быть может он ничтожне всех! “)

და თუ ვინმე უვიცი როდისმე უღირსათ მოიხსენებს აკაკის ხასიათის რომელიმე ბრუნდე მხარებს, მაშინვე გადაშალოს მგოსნის უკვდავი ნაწერები და სამხილოთ გამზადებული ფილიპიკა შეეცვლება ლოცა-კურთხევით განსვენებული პოეტის მიმართ.

ილია ჭავჭავაძე

ორი დიდი ქურუმი ქართული ლიტერატურისა-ილია და აკაკი, რომელთაც ღირსეული ალაგი უჭირავთ ხელოვნების ტაძარში, ოლიმპზე, ძლიან განსხვავდებოდნენ ერთმანეთში ხასიათით. იმ დროს როცა აკაკი, ყველასთვის მისაწვდომი და მყუდრო კაცი, -ხშირად ჩამოდიოდა და ღმერთების მთიდან უბრალო მომაკვდავებთან საუბრათ, საოხუნჯოთ, ილიას თავი მძიმეთ ეჭირა და ასჯერ ასწონ-დასწონიდა სანამ ვისმე დაუახლოვდებოდა და გულის კარებს გაუღებდა.

შორიდანაც მისი მზრუნველობა და მაღლი მესმოდა: ხან პარტენ გოთუა, ხან რომელიმე სხვა ქართველი საზოგადო მოღვაწე, მწერალი გადმომცემდა ხოლმე: „ილიას ძალიან მოეწონა შენი ახალი პიესა“, „ილიამ ბევრი იცინა შენ უკანასკნელ ფელეტონზეო“, თუმცა მე მაშინ ამ ფელეტონებს სოციალ-დემოკრატების პრესაში ვათავსებდი და ილია სრულიადაც არ იზიარებდა ამ მიმართულებას. სწორეთ ამ მიუდგომლობაში იხატება მისი ღრმა ჭკუა და ნამდვილი დემოკრატობა!

ნიკო ლომოური

ნიკო ლომოური ჩემი მასწავლებელი იყო: როცა მე გორის ქალების პროგიმნაზიაში ვებარე ქართულ ენას გვასწავლიდა. თვით ნიკოც და მისი გაკვეთილებიც ძალიან გვიყვარდა მონაფეებს. მის მიერ გადმოცემული ზღაპარ-შაირები და ლექსები გოგებაშვილის „დედა-ენიდან“ და „ბუნების კარიდან“ ეხლაც ზეპირათ მახსოვს და, რამდენიც ჩემი პატარა სამშობლო-გორი გამახსენდება, თვალებზე ცრემლი მომადგება ხოლმე და ვდუდუნებ: „მახსოვს პირველათ სასწავლებელში რომ გამამგზავრეს“ და „ბიჭო, ვისი ხარ, მალხაზო?“

ნიკო ლომოური იყო დინჯი, წყნარი, ტკბილი კაცი. მან ადვილათ იცოდა ისეთ შეუპოვარ ბავშვის გულის მონადირებაც კი, როგორც მე ვიყავ პატარაობისას. არც სხვა ზოგიერთ მასწავლებლებივით მიფერება იცოდა დიდ ოჯახის შვილებთან. ერთხელ ნიკომ, მოთმინებიდან გამოსულმა, უთხრა განთქმულ გვარის ქალს: „შენ ერისთავი კი არა, ქათმის თავი უნდა გერქვას, რომ ასჯერ ახსნილს ვერ იხსომებო!“ კლასში რომ სიცილი ატყდა და ბავშვმა ტირილი დაიწყო, ძალიან შეწუხდა: მივიდა, მიუაღერსა, დააჩუმა და ჩვენ კი გაგვიჯავრდა—„რას იცინით? ეგ არის თქვენი ამხანაგობაო?“ ჩვენ ძალიან შეგვრცხვა.

თავი ყოველთვის დამოუკიდებლად ეჭირა: იმ დროს როცა ზოგიერთა მასწავლებლები უფროსების გულის მოსაგებათ ლაქიობდნენ და კალოშ-პალტოების მირთმევასაც არ თაკილობდნენ დირექტორ-ინსპექტორებისათვის, ნიკო ლომოურს თავი ამაყათ ეჭირა და ბევრჯერ ოპპოზიციაშიც უდგა იმ გარუსების სისტემას, რომელიც მაშინ მეფობდა სკოლებში.

როცა წერა დავიწყე, მან ყოვლისფრით ხელი შემინყო, რომ ამ გზისთვის არ ამექცია. სანამ გორში ვცხოვრობდი, გავათავებდი თუ არა ჩემ ნაწერს, უწინ ნიკო ლომოურთან გავაქანებდი, წაუკითხავდი და, თუ რომელიმე ალაგი არ მოეწონებოდა, ავწონ-დავწონიდი და ბოლოს მაინც გადავაკეთებდი, რადგან ნიკო ლომოურის გამოცდილება და ავტორიტეტი ღრმად მწამდა. თვითონაც არა ერთხელ წაუკითხავს ჩემ წინ თავის ახლათ დაწყობილ ნაწარმოების ნაწყვეტები, რომელიც პატარა უბის წიგნაკში სუფთათ ჰქონდა ხოლმე ჩანერილი. გორში ის ცხოვრობდა თავის მეუღლის, სოფიო ალექსის ასულის (ხუდადოვის ქალის) სახლში. პირველ ოთახში, რომელიც კარგა სინათლიანი იყო, შევიყრებოდი ხოლმე თვითონ ნიკო, მისი ოჯახობა და მე აგუზგუზებულ ბუხართან, სადაც ნალვერდლიან ნაცარში თითქმის მუდამ კოხტა პატარა კოჭობში ყნოსვის დაბნედ სურნელებათ შეზავებული ლობიო ჩუხჩუხებდა, და ვისმენდით ნიკოს მიერ დაწყობილ რომე-

ლიმე ახალ მოთხრობას სოფლის ცხოვრებიდან. დაამთავრებდა და დაბეჭდავდა ახალ თხზულებას, ნიკო უთუოთ მეც მაჩუქებდა ხოლმე ერთ ეგზემპლი- არს თავის წარწერით, რაც ძალიან მახარებდა. ბევრ- ჯერ ამ კითხვებს ესწრებოდა რომელიმე გორში მცხო- ვრები ან თბილისიდან შემთხვევით ჩამოსული ქართ- ველი მოღვაწე მწერალი, რომელნიც ღრმათ პატივსა სცემდნენ და უყვარდათ ნიკო. ესენი თავის დღეში ისე არ გაივლიდნენ გორზე, რომ არ ენახათ ნიკო და არ მოესმინათ მისი ტკბილი ბაასი.

ლომე ახალ მოთხრობას სოფლის ცხოვრებიდან. დაამთავრებდა და დაბეჭდავდა ახალ თხზულებას, ნიკო უთუოთ მეც მაჩუქებდა ხოლმე ერთ ეგზემპლი- არს თავის წარწერით, რაც ძალიან მახარებდა. ბევრ- ჯერ ამ კითხვებს ესწრებოდა რომელიმე გორში მცხო- ვრები ან თბილისიდან შემთხვევით ჩამოსული ქართ- ველი მოღვაწე მწერალი, რომელნიც ღრმათ პატივსა სცემდნენ და უყვარდათ ნიკო. ესენი თავის დღეში ისე არ გაივლიდნენ გორზე, რომ არ ენახათ ნიკო და არ მოესმინათ მისი ტკბილი ბაასი.

იაკობ გოგებაშვილი

მისი დედა ენა და ბუნების კარი ჩემი ბავშვობის სა-
ხარება იყო. იაკობი გავიცანი 1898 წელს, ჩემი პირ-
ველი პიესის წარმოდგენის ღამეს. ახოვანი ტანისა, გა-
ნიერი მხარ-ბეჭიანი, გამონწყობილი უმნიკვლო სუფთა
თალს ტანისამოსში, მსხვილი ცხვირპირის მოყვანილო-
ბა, ამაყი და მეტად სერიოზული სახე. უნდა გამოვტ-
ყდე და გულახდილათ მოგახსენოთ, რომ ჩემ პირველ
მასთან შეხვედრის დროს ის რაღაც გაკრახმალეზულ
პედანტათ მეჩვენა, მიუხედავად იმისა, რომ არც მან
მიმიღო უკადრისათ. და პირიქით, დადებითათ მოიხსე-
ნია ჩემი პირველი ნაწარმოები. მხოლოდ შემდეგ გავი-
გე, რომ ეს ცივ-ამაყი გარეგნობა სრულებითაც არ
შეესაბამებოდა იაკობის გულკეთილობას და უზე ქველ-
მოქმედებას: რამდენს, მწერალს და ათასნაირ გაჭირ-
ვებულ ხალხს შველოდა იგი! მისი გულკეთილობით
ხშირათ სარგებლობდა მეტადრე აკაკი წერეთელი, რო-
მელიც იაკობს ძალიან უყვარდა.

თვეში ორ-სამჯერ იაკობს ვხედავდი ტასო წერეთელ-
თანაც, რომელთანაც მე რამდენიმე წელიწადი ვბინად-
რობდი. ანასტასია მიხეილის ასული თუმანიშვილი-წე-
რეთლისა ხშირათ მართავდა კრებებს თავის საბავშვო
ჟურნალ „ჯეჯილი“-ს ირგვლივ და ამ კრებებზე იწვევ-
და თვალსაჩინო მწერალ-პედაგოგებს. რაღა თქმა უნ-

და, რომ აქ ქართველ პიროგოს იაკობ გოგებაშვილს უპირველესი ალაგი ეჭირა და მის აზრს ყველა დამსწრენი დიდი მონივნებით და პატივისცემით ისმენდნენ. იაკობი არ იყო წარა-მარა უხვი მოლაპარაკე. ძუნწი მდიდარივით ის აგრე ადვილათ არ იმეტებდა თავის ოქრო-სიტყვას. ყველას გულმოდგინედ უსმენდა და მხოლოდ შემდეგ წარმოდგებოდა და მოკლეთ და დასაბუთებლათ სჭრიდა საკითხს.

პროფესორი ალექსანდრე ხახანაშვილი

იგი ყოველ ზაფხულს გორში მოდიოდა. აქაური ქართველ-სომეხნი და ყველა ტომის ხალხი დიდი პატივით ეპყრობოდნენ მას და ხშირათ ჰპატიუბოდნენ ჩაი-სადილზე, უმართავდნენ ნადიმს ხან „გორიჯვარში“, ხან „ხიდისთავში“ და სხვა.

გორელებს თავი მოჰქონდათ, რომ მათაც ჰყავთ გამოჩენილი კაცი-პროფესორი! გარდა ამისა, თვით ალექსანდრემ თავის ტკბილი და იოლიანი ხასიათით, სისადით, თავმდაბლობით სამართლიანად დაიმსახურა მათი სიყვარული.

ალექსანდრე ხახანაშვილი დაიარებოდა ჩვენსაც. მე პირადათ დიდი ღვაწლი და სიკეთე დამდო მან. სწორეთ ამ დროს მე- (მაშინ 16-17 წლის ქალმა) ის-ის იყო, ჯერ შინაურულათ ავიდგი ფეხი ლიტერატურულ გზაზე და, ვლამობდი რა პარნასზე იოლათ აძრომას, ვვლაბნიდი: ხან დანტერეული რითმებიან რუსულ-ქართულ ლექსებს, ხან სატირულ სცენებს (ჩემ მიერვე ნახატ კარიკატურების ჩათვლით) გორელ „მეშინებზე“ და ჩარჩვაჭრებზე, რისთვისაც მთელი გორი გადავიმტერე და დავიმსახურე... „ლანძღვის მწერალი“-ს სახელი.

- უი, ქა, გენაცვალეთ, ძველი ლეჩაქი მხურავს, არ ამწეროს, რას დამაცქერდა?! — წამოიძახებდა ხოლმე რომელიმე გორელი მეჭორე მანდილოსანი.

სახანაშვილს გავატანე მთელი ხსოვნა ჩემი ნაწერებისა, მათ შორის ზემოთ ნახსენები თარგმანიც ნადსონის ლექსიდან. ორი-სამი დღის უკან კიდევე შემოიარა ჩვენსა, მომიტანა ჩემი ხელნაწერები და მითხრა: ბევრი ვიცინე თქვენ სცენებზე-ცხოვრებიდან ამოგლეჯილი ფურცლებიან. ნამდვილი სატირიულ იუმორისტული ნიჭი გაქვთო. ლექსების თარგმნა-წერაზე კი ხელი აიღეთ, არ გეხერხებათ,-ლირიკა თქვენი დანიშნულება არ არისო. მერე მოუბრუნდა ჩემ მშობლებს და უთხრა: რატომ უშლით თქვენ ქალს წერასო? ეს დიდი ცოდვაა, რომ ნიჭს უხშობთო... რა ყურს უგდებთ გორელ „მეშჩანებსო“ და სხვა ამისთანეები. ის იყო და ის! ჩემ მშობლებს ხმა აღარ გაუციათ ჩემთვის, რაკი ალექსანდრეს დიდათ აფასებდნენ და ღრმა პატივსა სცემდნენ. მას შემდეგ ალექსანდრე უფრო ხშირათ მოდიოდა ჩვენსა, ჩემ ნაწერებზე შენიშვნას მაძლევდა, მისწორებდა... მარიგებდა: ესა და ეს წიგნი წაიკითხეო. თვითონაც მოჰქონდა ჩემთვის წიგნები.

ალექსანდრეს მეტად ძუნწი კაცის სახელი ჰქონდა დავარდნილი, რის შესახებ არა ერთი ანეკდოტი გამოგონია, მაგრამ მის გარდაცვალების შემდეგ ანდერძიდან გამოირკვა, რომ ეს „სიძუნწე“ მაღალ მიზნით იყო გამოწვეული: მთელი შეძლება თავის სამშობლო გორსა და „წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას“ დაუტოვა.

პროფესორი ივანე ჯავახიშვილი

ვანო ჯავახიშვილს და მის ოჯახობას (მშობლებს, ძმებს და დებს) ბავშვობიდანვე ვიცნობდი. ჩემი ორთავ დეიდები ვანოს ბიძებს ხოვლელ თავად-ჯავახიშვილებს ჰყავდათ ცოლად და რადგან ყოველ ზაფხულს ჩემ დეიდებს მიეყავდი თავიანთ სოფელში, —ვანოს და მახლობლებს ყოველდღე ვხვდავდი, ოჯახობა ზამთრობით თბილისში ცხოვრობდა, ზაფხულობით თავიანთ სოფელ „ხოვლეში“, რომელიც წარმოადგენს მშვენიერ სააგარაკო ალაგს და მდებარეობს 6-7 ვერსტის მანძილზე სადგურ გრაკალიდან.

აქ კარგა ბლომა ინტელიგენცია იკრიფებოდა ზაფხულობით თვითონ ჯავახიშვილების საგვარეულოდან და დროებით მოსულ მოაგარაკეთაგანაც. იმართებოდა ექსკურსიები, ბჭობა, ბაასი სალამოებით. მთვარიან ღამეს, მოლიპულ, მოსუფთავებულ კალოზე—ლხინი. თვითონ ვანოს ანუ „ვანიჭკას“ (როგორც შინაურები ეძახდნენ)—ცეკვა არ მინახავს, მაგრამ სჯა-ბაასში კი ბადალი არა ჰყავდა. არც მუსიკა იყო მისთვის უცხო, რამდენათაც მახსოვს, სკრიპკაზე უკრავდა. გიმნაზიის სკამდანივე მეტად სერიოზული, დინჯი, ნყნარი და ფაქიზი ყმანვილი იყო. სტუდენტობის დროს ხომ სულ წიგნებში და ჟურნალ-გაზეთებში იყო წაფლული და წანაკითხს—რამე საინტერესო პოლიტიკურ ან მეცნიერულ ამბავს, ახალ აღმოჩენას უთუოთ სალამოზე კალოზე გვიამბებდა აღფრთოვანებით. მაშინვე ეტყობოდა პროფესორის კათედრისაკენ მისწრაფება.

ანტონ ფურცელაძე

ანტონ ფურცელაძესაც ახლო არ ვიცნობდი: ერთი-ორი შეხვედრა მქონდა მხოლოდ. პირველვე გაცნობაზე მამა-შვილურათ მიმიღო წამაქეზა განმეგრძო წერა კომედიებისა და მითხრა: „უცხო ხომ არა ვარ თქვენი—„ზემლიაკები ვართო“. (გორის მაზრიდან იყო). სასიამოვნო სახე ჰქონდა: ბრტყელი, დიდი შუბლი, ჭალარა შერთული თმა და ულვაშები, კეთილი სანდომიანი თვალები. ცალი ფეხით კოჭლობდა, მაგრამ მხნეთ და მამაცათ მიაბიჯებდა ქუჩაში. ხალხოსნურ წრეს ეკუთვნოდა და ამას ამტკიცებდა არა მარტო წერით არამედ საქმიანაც. გორის მაზრის გლეხობა ძალიან ემადლიერებოდა მას. ანტონი შველოდა ამათ ფულითაც და დარიგება-გამოსარჩლებითაც, როცა რომელმე თავგასული ფეოდალი, ან წურბელა ჩარჩი-ვაჭარი ანიოკებდა გლეხებს. გულწრფელი, უანგარო პატრიოტი იყო ამ, სიტყვის საუკეთესო მნიშვნელობით. ის სხვა ერსაც პატივსა სცემდა. სიმართლის დაცვაც რაინდული იცოდა.

„თეთრი შიო“ და „შავი შიო“

ასე უნოდებდნენ შიო მღვიმელს (ქუჩუკაშვილს) და შიო არაგვისპირელს (დედაბრიშვილს), რადგან პირველი მათგანი იყო თითქმის ქერა კაცი, მეორე კი კუბურივით შავი. ორივე ნიჭიერები იყვნენ. ერთი სწერდა ბავშვებისათვის, მეორე მოთხრობებს, ნოველებს, ბევრჯერ სექსუალურ ხასიათისას, რისთვისაც ქართველთა საზოგადოებაში დაერქვა „ჩვენი მოპასანი“. ეს ორი შიო, თუმცა ხასიათითაც ძალიან განსხვავდებოდნენ ერთმანეთში — მღვიმელი იყო მუდამ მოლიმარი, შუბლგახსნილი, ტკბილი კაცი, არაგვისპირელი კი მოლუშული, ფლეგმატიკოსი, ორ სიტყვას ერთად ძლივს ამოიღებდა. დიდათ მეგობრობდნენ ერთმანეთს.¹²

I

ჩვენ დიდ ბელადს, ამხანაგ სტალინს, ბავშვობისას ისე კარგა არ ვიცნობდი, როგორც შემდეგ თბილისში, სადაც მან მიმინვია თავის გაზეთების თანამშრომლათ — სატირული ფელეტონების საწერათ. ისე იქნება გორში ყოველ დღეს მხედებოდა ქუჩაში, მაგრამ მე მესიერებაში ჩამრჩა მხოლოდ ორი შემთხვევა. მე მაზე ორი წლით დიდი ვიყავ. 16 წლისა რო გავხდი, დედაჩემმა შეაკერვინა ჩემთვის გრძელი კაბა გორელ საუკეთესო „პარტინებს“ (ორ გასათხოვარ დებს) გვართ კულიჯანოვებს, მეტსახელად „ჭიჭგოგიანთ“.

ამ ჭიჭგოგიანთა დღეში ორ აბაზათ საკერავს ჰკერავდა ამხანაგ სტალინის დედა კეკე, რომელსაც დედაჩემი კარგად იცნობდა. ერთხელ როცა კაბას ვისინჯავდი, გარედან შემოისმა ხმა: „დედა!“ კეკე წამოხტა და წამოიძახა: „უი სოსო! მომიკვდა თავი, დღეს პურის ფული არ დამიტოვნია სახლში“. ერთი ორი გროში გამოართვა ლიზას (ერთ-ერთი და „პარტინა“) და გაუბრუნა შვილს. მე ცნობისმოყვარეობით გავიხედე ფანჯრიდან და დავინახე სუფთა ხალათშარვალში ჩაცმული ფერმკრთალი, გამხდარი 14 წლის ყმანვილი, მეტად სერიოზული სახისა. ბევრი ეხვეწეს ორთავ დები, ბევრხან ემუდარნენ „მოდით შვილო სოსო, სადილათ—სუფრა გაშლილია“. მაგრამ ბავშვმა თავი გაიქნია, მადლობა გადაუხადა და

შინისკენ წავიდა. (თიშოულსტენტ) ოფი რა ეცა

მაშინ კეკე თავის შვილით, თუ მეხსიერება არ მლა-
 ლატობს სობოროს ახლო იდგა.

II

1895 თუ 1896 წელში (ეხლა კარგად აღარ მახსოვს) მოსკოვიდან გორში ადმინისტრაციულად გადმოასახლეს გორელი მცხოვრები, სტუდენტი-მედიკი ჟოზე ბარამოვი. ეს იყო პირველი მარქსისტი, რომელიც გორს მოუვლინა და ვგონებ, რომ მარქსისტული მონათვლა სწორედ ამ ჟოზე ბარამოვისაგან მიიღო ამა. სტალინმა. ჟოზეს მამა სომეხი იყო, დედა კი-გერმანელი. ჟოზემ რუსულ-ქართული ენის გარდა, მშვენიერათ იცოდა გერმანული, რამაც უფრო ხელი შეუწყო მის ღრმა განათლებას ყოველ დარგში: პოლიტიკურ საკითხების და მეცნიერების გარდა მას ძაან აინტერესებდა ხელოვნებაც. რაც შეეხება მის ზნეობრივ ფიზიონომიას ვიტყვი მხოლოდ, რომ ამისთანა სპეციაკი და პატიოსანი კაცი არც წინათ და არც მერმე არ შემხვედრია! გადამლაშებულათ არ გეჩვენოთ ჩემი რწმუნება, რომ მისი მოქმედებანი და იდეები კოლოფივით მოდიოდნენ ერთმანეთთან, რაც ცხოვრებაში თითქმის არ ხორციელდება...

და განგებამაც თითქო იგრძნო ეს და ადრე მოუსპო ნათელი სიცოცხლე... იგი გარდაიცვალა, როცა 25

ნლისაც არ იყო (ტუბერკულოზით). მეუღლე მას ჰყავდა და რუსეთის გამოჩენილ ბოლშევიკ სტოპანის და, რომელიც თან მოჰყავდა გორში ქმარს. ეს ჟოზე ბარამოვი იყო ჩემი უფროსი ძმა პეტრეს ამხანაგი და სანამ ჩემი ძმა პეტრე ისევ მოსკოვის ციხეში იჯდა მუშებში პოლიტიკურ პროპაგანდისათვის, ჟოზე ბარამოვის საქმე უკვე გაერჩიათ და განაჩენი გამოეტანათ: ადმინისტრაციულათ გადასახლდეს სამშობლოშიო.

აი აქ შემხვდა ამხ. სტალინი: მე ის იყო შევდიოდი
ბარამოვიანთ ეზოში, რომ ამხ. სტალინი (მაშინ ესე
15-16 წლისა) წიგნებით იღლიაში, გამოდიოდა. შესვლი-
სთანავე უოხემ მითხრა: «Встретили этого парня? из него
выйдет замечательный революционер! А какая любознательность!
Он прямо-глотает книги!»

ყაჩაღების ჩამოღრჩობის ამბავი გორში

1891 წელს. (13 წლის ნ.აზიანი)

ხალხი ტატე და სანდრო ხუბულურის სახელს ახსენებდნენ. ეს ყაჩაღები მებატონეს გაექცნენ და ტყეს შეაფარეს თავი. პოლიცია სდევნიდა მათ მაგრამ მაინც განაგრძობდნენ ძარცვა-გლეჯას და კაცკვლას, არავის უხსენებია, რომანტიული მიზეზი ამათ ტყეში გაცვივნისა. ამბობენ მხოლოდ რომ ამ ხიზან ოსებს ბატონმა დაუპირა თავის მამულიდან აყრა, ამათაც მოკლეს ბატონი და ტყეში გაცვივდნენ.

ყოველდღე უცნაური თავზარდამცემი ამბები ეფინებოდა გორსა. დაღამდებოდა თუ არა ყველანი მაგრამ ჰკეტავდნენ ფანჯრებსა და კარებებს. 10 საათის იქით გარეთ აღარავინ გადიოდა და შინა ბუდობდნენ.

უცბათ გორში ხმა გავარდა ყაჩაღები დაუჭერიათო! ვერ წარმოიდგენთ რა სიხარული და აღტაცება შეუდგათ გორელებსა, მეტადრე შეძლებულ ხალხს... ყაჩაღები დაუჭერია ვილაც ბოქაულს, გვარად ფალავას, რომელიც თვითონაც დაჭრილიყო იმათთან ბრძოლაში და ჯილდოთ ჯვარიც მიიღო. ზოგი ამბობდა გორიჯვრის ტყეში დაიჭირეს ყაჩაღებიო, ზოგი ატენის ხეობას ასახელებდა. ასე თუ ისე ერთ დღეს დაჭერილებიც და დამჭერებიც ჩამოიყვანეს გორში. დიდი და პატარა,

ქალი თუ კაცი გაექანა მათ სანახავად. წავიდა დედა-ჩემიც და წაგვასხა ბავშვებიც. საპყრობილეს წინ, ფართო, გაშლილ ალაგზე, სწორედ ქალების პროგიმნაზიის გვერდზე, აუარება ხალხი შეგროვილიყო და მოუთმენლად მოელოდა ყაჩაღების და მათ დამჭერის მოყვანას. არ გავიდა ბევრი ხანი და უცბათ ხალხში ჩოჩქოლი და ყვირილი გაისმა. „მოჰყავთ“, ყველა ღამობდა რომ უფრო წინ წაწეულიყო, რომ კარგად დაენახა. საკაცით, რომელიც ორ-ორ ჩაფარ-ურიადნიკს ეჭირათ თავში და ბოლოში, სახეგადაფითრებული, ნაბადნახურული დაჭრილი ფალავა გამოჩნდა. უნდა გენახათ რა აღტაცება რა „ვაშას“ ძახილი დაიწყო მის დანახვაზე. შემდეგ თოკით თუ ჯაჭვით ურემზე მიმაგრებული სამი ყაჩაღიც (მე მკაფიოდ მახსოვს, რომ სამნი იყვნენ და სამივეს სახე დამახსოვდა) ტატე, სანდრო ხუბულური და მესამეს სახელი და გვარიც ვიცი. უკან თოფებიანი სალდათები მოსდევდნენ. ყველას თვალები მიეპყრო ყაჩაღებს. სადამო ხანს ძლივს დაიშალა ხალხი. ფალავა ჩქარის მატარებლით გამოისტუმრეს თბილისში მოსარჩენათ, ყაჩაღები კი იქვე საპყრობილეში ჩაამწყვდიეს, სანამ სასამართლო განაჩენს გამოუტანდა. კარგად მახსოვს მისი ჩამოღრჩობის დღეც, რომელმაც ისეთი ღრმა შთაბეჭდილება მოახდინა ჩემზე, რომ დღესაც ვერ დამივიწყნია და ვერ მიპატიებია დედაჩე-

მისტვის, რომ მეც თან წამიყვანა ამ საზარელ სურათთან
თის საცქერად.

1891 წლის ყველიერის დღე იყო. მთელი გორი „მინ-
და წელის“ უბნისაკენ გაემართა. აქ აემართათ ორი
თუ სამი ჩამოშვებული საღრჩობელა, რომელთა ქვეშ
იდგა უშველებელი შავი ყუთი. მინიდან ყუთამდე მიმა-
გრებული იყო დაბალი კიბე. ყუთზე იდგა ტაბურეტ-
კაც. ჯარს უკან მოშორებით მოზვავებულ ხალხის
რკალი იყო. დანავარდობდნენ პოლიციელები და მათრა-
ხების ქნევით ხალხს იგერიებდნენ. აუარება ხალხი
უცდიდა ტრაგედიის დაწყებას. მშვენიერი მზიანი დარი
იყო. უცბათ ხალხში ჩოჩქოლი, მიწვე-მონევა, მათრახე-
ბის მოქნევა დაიწყო. მოისმა ხმა „მოჰყავთ, მოჰყავთ“.
ჯერ დავინახე წითელხალათიანი ჯალათი მოღუმული
და შემკრთალი სახე ჰქონდა. ეტყობოდა რუსი იყო.
მახსოვს ისიც რომ მაშინვე გულუბრყვილოთ გავიფიქ-
რე: „ამ ქეციანმა ქონდრისკაცმა რა უნდა დააკლოს
ტატეს და სანდრო ხუბულურს, როგორ უნდა მოერი-
ოს იმათ?“

გამოჩნდნენ ხელდაფეხ შეჯაჭვული სამი ყაჩაღიც. წინ
და უკან მოსდევდნენ ბარაბნით და შტიკ-თოფებით
საღდათები. სამივე ყაჩაღს სახე გადაჰფითრებოდა,
მაგრამ ტატეს ეხლაც ყოჩაღად ეჭირა თავი და დევი-
ვით მიაბიჯებდა ეშაფოთისკენ. ვილაც გამოვიდა და
რაღაც წაუკითხა ყაჩაღებს. ტატე და სანდრა ხუბულ-

ური გადაეხვივნენ მესამეს, აკოცეს და გამოეთხოვეს. ეს მესამე განზე დააყენეს. ორ ყაჩაღს ფეხები გაუხსნეს ჯაჭვისაგან და აიყვანეს შავ კამოდზე... მღვდელმა ჯვარი გაუშვირა ორთავენი ემთხვივნენ. ჯერ ტატეს შეუყო თავი თოკში და ჯალათმა ტაბურეტკა გამოაცალა თუ არა ტატე უნძრევლათ დარჩა. იმწავ ჩამოიღრჩო. ჯერი მიდგა სანდრო ხუბულურზე, სანდრო იყო მაღალი, წერწეტი ყელი ჰქონდა. როცა ტაბურეტკა გამოაცალეს მან ისე იწვალა დატრიალდა თოკზე და სიმწრისაგან ფეხების ქუსლებს კეფაზე ირტყამდა, მგონი კიდევ ჩამოწყდა თოკიდან და მეორეთ აიყვანეს დასაღრჩობათ. არა თუ მართო ჩვენ, ყველა დანარჩენი მაყურებელიც შეძრწუნდენ.

ისე დაყურსული ვიყავი ამ საზარელი სურათით.

ნ. აზიანი

15 დეკემბერი 1940 წელი

შვილი (მუქარით) — იმ დღე, დამატებით წევნა...

ივნეზი ცნობისპირაში იტყუებოდა, რომ არაა...
— ანუ ნულოვანი მონეტის მქონეა? — ზღუდა. —
პენსიონი — მძიმე პუნქტუალური მძიმე მძიმე მძიმე...
პენსიონი — მძიმე პუნქტუალური მძიმე მძიმე მძიმე...
მე ინტენსივად პენსიონის მძიმე მძიმე მძიმე...
...ინტენსივად პენსიონის მძიმე მძიმე მძიმე...

“იხილეთ ზღუდა... ივნეზი, კოლინა, მენი — ივნეზი...
...მენი — კოლინა, მენი — ივნეზი...
...მენი — კოლინა, მენი — ივნეზი...
...მენი — კოლინა, მენი — ივნეზი...”

ფაქტობრივი

...ინტენსივად პენსიონის მძიმე მძიმე მძიმე...
...ინტენსივად პენსიონის მძიმე მძიმე მძიმე...
...ინტენსივად პენსიონის მძიმე მძიმე მძიმე...

“ზღუდა... მენი — კოლინა, მენი — ივნეზი...
...მენი — კოლინა, მენი — ივნეზი...
...მენი — კოლინა, მენი — ივნეზი...”

...ინტენსივად პენსიონის მძიმე მძიმე მძიმე...
...ინტენსივად პენსიონის მძიმე მძიმე მძიმე...
...ინტენსივად პენსიონის მძიმე მძიმე მძიმე...

“მენი — კოლინა, მენი — ივნეზი...
...მენი — კოლინა, მენი — ივნეზი...
...მენი — კოლინა, მენი — ივნეზი...”

...ინტენსივად პენსიონის მძიმე მძიმე მძიმე...
...ინტენსივად პენსიონის მძიმე მძიმე მძიმე...
...ინტენსივად პენსიონის მძიმე მძიმე მძიმე...

პატარა დათა მეტისმეტად ცნობისმოყვარე ბავშვი იყო: ყველა გაუგებარ სიტყვას ამოსწერდა ხოლმე გაზეთ-წიგნიდან და ხან მასწავლებელს ხან დედ-მამას სთხოვდა მათს ახსნას. აი ეხლაც მთელი სია, მისთვის გაუგებარ სიტყვებისა შეარბენინა მამის კაბინეტში და პანტასებრ დააყარა მამას კითხვები:

შვილი—მამა, მამილო, „თვით...გამორკვევა“ რა არი?

მამა— „თვით გამორკვევა“, გენაცვალოს მამა...აბა როგორ აგიხსნა?.. ეგა, შვილო როცა მათ ბოლშევიკები ყბაში გაარტყავენ ხოლმე, მაგალითად სომხებს, ან ქართველებს, ეგ ერები თვითონვე უნდა მოვიდნენ გონს და გამოერკვიონ... იმიტომა ჰქვიან „თვითგამორკვევა“.

შვილი—ხო...ო, ახლა კი მესმის!... „იმ-პერი-ალიზმი“ რაღა არი, მამაჩემო?

მამა—„იმპერიალიზმი“ შვილო, არი, როცა მე, მაგალითად „კამფეთი“ მიჭირავს და გამომგლეჯს ვინმე...

შვილი—თუ შენ გამოგლეჯ?

მამა— ეგ იმპერიალიზმი აღარ იქნება... მაგას „სოციალიზმი“ ჰქვიან, გენაცვალოს მამა. ამიტომ ეცადე, შვილო, რომ არავინ არაფერი წაგგლიჯოს და პირიქით, ყველას შენ დაასწრო და წაგლიჯო...

შვილი(მუქარით)—ოჰ და, დამაცადოს ჩვენმა მეზობლიმ ანთ კოტემა! იდ... „იდიאלები“ რაღას ნიშნავს? მამა— გაზაფხულის ჩიტებია, გენაცვალე... საშინლად უყვართ შენებზე ახალგაზრდა ბიჭუკებსა! მხოლოდ ეგ არი, ამ ბოლო დროს რაღაცამ გაავლო მუსრი და აღარსადა სჩანან... დიდი ხანია აღარ მოფრენილან, ალბათ სუსხიანმა დარებმა თუ დააშინათ...

შვილი —პრრ... პრინციპები, მამილო რა არი?

მამა— ეგა, შვილო, მძიმე ბარგია, რომელიც გაჭირვების დროს, თუ მეტადრე რამეს საშოვნელად მიდიხარ შორეულ გზას, აღელვებულ ზღვაში და სხვა... იმ წამს უნდა გადისროლო და მოიშორო თავიდან, თორემ ჩაგძირავს და დაიღუპები!

შვილი—ხო...ო, ახლა კი მესმის! კიდევ იმიტომა სწერენ ხოლმე მენშევიკ-ბალშევიკები ერთმანეთზე: „პრინციპები იქით მიაგდეთ“ო... მამა: ბალშევიკ მენშევიკები ხომ წინათ ძმები იყვნენ და რაღათ გაწყრენ? ან რათა ჰქვიათ: „ბალშევიკ“, „მენშევიკ?“ რომელი უფრო დიდია იმათში?

მამა— ჰაი, ჰაი, ბალშევიკები! იმათ გადააჭარბეს მენშევიკებს ჭკუაში და კიდევ იმიტომა ჰქვიათ Большой... ისინი ეხლავე თხოულობენ ყველაფრის დატაცებას, მენშევიკები კი ეუბნებიან: „დაიცადეთ, რეკვიზიციითაც მოვასწრებთ მაგასაო...

შვილი—მერე, თავის დღეში აღარ შერიგდებიან?

მამა— ეგ იმაზეა დამოკიდებული, თუ როგორ წავა საქმე... თუ საერთო გაჭირვება დაადგათ და იმათზე მძლავრი მგელი გამოვარდა, ძალიანაც ჩაეხუტებიან ერთმანეთს!

შვილი—„და... მოუკიდებლობა“ რალა არი?

მამა— ეგა, შვილო, საფარია, სიცოცხლის დამცველი... წინანდელ დროში მეომრები ხმარობდნენ, რომ თავი გადაერჩინათ მტრის ტყვეისაგან. ომი გა-
თავდებოდა თუ არა, იმ წამს მოიხსნიდნენ ხო-
ლმე...

შვილი—ქემალ-ფაშა ვილა არი?

მამა— (შეხტება და შემოტრიალდება) როგორ არა გრცხვენინა! ბავშვი ხარ, მაგრამ ეგ არ გეპა-
ტიება! როგორ, ქემალ-ფაშა არ იცი, ვინ არი?
სულ ერთია, რომ პურის სახელი არ იცოდე!
ქემალ-ფაშა არის სახელგანთქმული სოციალის-
ტი—პირდაპირი მემკვიდრე დიდი მარქსისა რო-
მელმაც ამოდენა სიკეთე მოუტანა მთელ დე-
დამიწას და მეტადრე რუსეთს! ხომ გაგიგონია,
რომ ამ შიმშილობის დროს მარტო რუსეთია
გამაძლარი და იქამდინ ყიჭყიჭი მოსდის, რომ
ლამის ლენინიც უკან არწყიოს და ყველა ური-
ებიც!..

შვილი—„სპე...სპეკულაცია“ რალა არი მამა?

მამა — რევოლუციის პირმშო შვილია... მაგრამ „ავი-
შვილი დედ-მამის მაგინებელიაო“, ხო გაგიგო-
ნია? ისე გაუტება მშობელს სახელი, რომ ესეც

სასიკვდილოთ არ ინდობს...
შვილი — „სატარიფო პალატა“ ვილა არი?

მამა — სწორედ ის არის, რომელსაც სპეკულაცია წამ-
დაუნუმ ბუბნის! უკანასკნელად ისე ეცემნა,
რომ ის უბედური სიკვდილის პირზე გდია!
ალარ იციან, როგორ მოასულიერონ...

შვილი — „ბიუდ-ჯე-ტი“ რაღა არი, მამილო?

მამა — სახელდახელოთ აშენებული ღობე ხუხულა, რო-
მელსაც ყოველი ღორი, ნახირი ადვილად გად-
მოანგრევეს და სულ მოგიჭამს-მიგიჭამს ბოსტ-
ნეულობას, ბაღს...

შვილი — „კამისარი“, მამილო, ყველაზე უფროსია,
არა?

მამა — ხო, საქმით ეგრე გამოდის... თუმცა თავმჯდო-
მარე ყველაზე უფროსათ ითვლება, მაგრამ თუ
კომისარმა არ მოისურვა, თავმჯდომარის ყვე-
ლა „ბრძანებები“ „ენუქას ანდერძათ“ დარჩე-
ბა... მაგრამ... კარგინ შვილო, ზოგიც კვლავ
იყვებს... დავიღალე, კრებაზე მერქარება... ხვა-
ლინდელი დღე ხომ კატას არ შეუჭამია?¹³

თვითმკვლელის წერილიდან:

„ძმაო გიორგი!

ვიცი, დიდად გაიოცებ ამ ჩემს საქციელს და დიდადაც გამამტყუნებ მაგრამ თუ ჩემს წერილს გულ დასმით ბოლომდის წაიკითხავ, მაშინ, დამეთანხმები, რომ მე სხვა გზა აღარ მქონდა... შენ ხომ კარგად იცი, რომ მე ძალიან მიყვარდა სიცოცხლე და ისე მეჯავრებოდა, მეშინოდა სიკვდილისა, რომ თავის დღეში არც ერთ მიცვალებულის დამარხვას არ დავსწრებივარ... ქუჩა-შიც კი, მღვდლების გალობა რომ მომესმოდა, ცხრა მთას იქით გავრბოდი, -მკვდარი არ დავინახო მეთქი...

და დღეს ჩემი ხელით ვიკლავ თავს... გაცვდა გული... დავიღალე... აღარ შემიძლიან... ცალკე იდელების დამარხვა (რაც მე მათ საფლავზე ვიტირე!) ცალკე ეს გაჭირვება... რომელი ერთი მოითმინოს ადამიანმა? არა, ადამიანს ბევრი რამ შესძლება, პირუტყვზე მეტი მოთმინება ჰქონია! ბარაქალა, ადამიანო! ამ დღეებში, ჩვენს სტამბაში ერაძის პური მიუგდეს ძაღლს, - უსუნა, მაგრამ არ შესჭამა... მე კი ცუხცუხით წამოვარბენინე სახლში და პამიდორთან ერთად, გემრიელად ჩავახრამულე!.. ვენაცვალე პამიდორს! იმან გამაძლებინა, ის იყო ჩემი იმედი და ბურჯი ამ ბოლო დროს!.. ის რომ არ გამომთხოვებოდა და არ წასულიყო, იქნება მეც თავი არ მომეკლა... რამდენიც

იმის ლოყებზე სინითლე ხუნდებოდა ამ შემოდგომას, იმდენად ჩემი გული წვეთ-წვეთად იღვრებოდა დარდი-სგან... დიახ, იმის წასვლამ და ჭიქის გატეხამ დიდად იმოქმედა ჩემ პსიხიკაზე... შენ ხომ იცი, რომ თავათ ისედაც დიდი ბარგი და ნივთი არ გამაჩნდა და რაც გამაჩნდა, ყველა მივყიდ-მოვყიდე ამ ბოლო დროს (ასე გასინჯე ლეიბსაც კი გამოვეთხოვე და იატაკის ტილოებზე ვწევარ ეხლა! ძაან კი გამომადგა ეს იატაკის ტილოები, საცვლებიც მაგისი დავიკერე...) შემერჩა ერთი ჭიქა... ისიც აკი ღმერთი არ გამიჩყრა, ხელიდან არ გამისხლტა და არ გამიტყდა ამ დღეებში! „უბედურ კაცს ქვა აღმართში მოეწევას“-სწორედ ამაზე იტყვიან!... გულს შემომეყარა, მეზობლებმა ძლივს მომაბრუნეს... კიდევ კარგი, რო მოვისაზრე, ვაქსის ყუთი გამოვრეცხე და იმასა ვხმარობ წყლის დასალევათ, თორე საიდან უნდა მეყიდა ახალი ჭიქა? მგონი, შენც შეგატყობინე ჩემი უბედურება (ჭიქის გატეხა)... შენგან სამძიმრის წერილი მოვიდა და მანუგეშებდი — „არა უშავსრა, თავისუფლების გულისთვის უნდა მოითმინო“, ძაან აბეზარი კი ყოფილა ეს შენი „თავისუფლება“, ჩემო ძმაო! სულ „მოითმინე“ მოითმინეო“ და თვითონ კი არაფერს იმეტებს! მღვდელსაც მაგიტომ ვაქციე ზურგი, რომ იმ ქვეყნათ მპირდებოდნენ სამოთხეს, ამ ქვეყნათ კი მოთმინებას მირჩევდნენ... მე, ჩემო ძმაო, ეპიკური ვარ ბუნებით და ამ ქვეყნათ

მინდა ბედნიერება... როგორც „კარტოფნიკები“ ამბობენ „Деньги на стол“. დაპირებები არა მწამს... მერე, ცოტა მოვითმინე, ცოტა თხლაშა-თხლუშები მივიღე მაგ შენი თავისუფლებისაგან... მარტო სიტყვა „ამხანაგი“ რა ფასათ დამიჯდა! ერთ მუშასთან საქმე მქონდა და მივმართე: ადამიანო მეტყი. გავახსენე თუ არა ეს სიტყვა იმ წამსვე პირში შემომაფურთხა — შენი „ადამიანი“ ვინ არი „ამხანაგს“ ვერ დამიძახებო?!“ წავინერე დავთარში და ყველას „ამხანაგს“ ვეძახდი, მაგრამ ბედი რო არა მწყალობს! ამ დღეებში მაგ „ამხანაგობისთვისაც“ კაი სილა არ მომხვდა! მერე ვისგან?—ერთ პატიოსან ინტელიგენტისაგან, რომლისგანაც არავინ ელოდა ამ მხეცურ საქციელს!—მით უმეტეს მწარე იყო ჩემთვის ეს სილა! როგორც კი გამაცნეს და მივმართე: ამხანაგო-მეტყი გამიშალა და ისეთი სილა მტკიცა, რომ ყბა გვერდზე მომექცა!—შენ ვის უბედავ შეურაცხყოფასაო?! მას შემდეგ მოვდივარ და ვკითხულობ, რა სჯობიან: „ამხანაგობა“ თუ „ადამიანობა?!“ ზოგი რას მეუბნება, ზოგი რას... გზა-კვალი ამეზნია, აღარა მესმის რა, არა, ძმაო, თქვენთვის დამილოცნია ანმყოც და მომავალი „სამოთხეც!“ მე კი იქ წავალ, საცა არც „ამხანაგობა“ არც კომისრები, არც ერაძე, არც მომარაგების სამინისტრო და სხვა ჯანაბა! მშვიდობით, არ გამამტყუნო! შენი ძმა ვასო..¹⁴

ინტერვიუ ქალბატონ დემოკრატიასთან

ისე გამიწყალეს გული, ისე მომაბეზრეს თავი წამდა-უნუმ ყვირილ-ღრიანცელით „დემოკრატია“ ასე ბრძანაო“, „დემოკრატია“ ასე ინებაო“, „დემოკრატიის ნება-სურვილი ასეთი გახლავსო“ მე ადრე „ერთობა“ და „ბორბამ“ ხომ პირდაპირ ყურები გამომიჭედეს!

მეც ავდექ და გადავწყვიტე: წავალ, პირდაპირ ვენახულები ქ-ნ დემოკრატიას (მით უმეტეს, ხომ ცოტაოდნათ ვიცნობდი მას 1905 წლიდან) და ვკითხავ — დაო, ისეთი რა დამიშავებია შენთვის, რომ ასე მიმწარებ დღეებს და ასეთ გაჭირვებას მაყენებ მეტიქი?! ისე დილა არ გათენდება, რომ შენმა მრისხანე „ბრძანებებმა“ ფანჯარას არ დააბრახუნონ და გული არ გადმომიბრუნონ. შენი სახელით სოფლიდან ბრაგანი მიკრეს, თბილისში სახლი ჩამომართვეს, ნაქირავებელ ოთახებში ვილაც ხეპრე, ხამი-კომისარი ჩამისახლეს, გაზეთი, სადაც ამ დარდიან გულს ვიოხებდი ხოლმე, ჩამიკეტეს, ახლა ესეც არ მაკმარეს და ამ ცივ ზამთარში შეშის საჭრელათ ტყეში მგზავნიან, თუმცა, იცის ღმერთმა, ჩემს გაჩენაში ცული არ ამიღია ხელში და უგუნურების ტყეს მხოლოდ კალმითა ვჩეხდი მეტიქი!

ერთი სიტყვით, გადავწყვიტე უთუოთ მენახა ჩემი ძველი ნაცნობი, რომელიც ასეთ ავეცია ადამიანათ არ მეგულებოდა და ასე თუ ისე მომეღობო მისი გული.

კითხვის-კითხვით, მოგეხსენებათ, სად არ მივაღწე-
მიანი და მეც ერთ დილაადრიან გაუდექ გზას. მე მე-
გონა, რომ ეს დიდებული არსება, რომელსაც სიტყვით
ასე ანებივრებდნენ და სტყლარჭავდნენ ჩვენი მენშევიკები,
სცხოვრობს მათთან ერთად განცხრომით, ავტომობილ
„კალიასკებით“, ქალაქის საუკეთესო ნაწილში, „დვორეც“
აპარტამენტებში. ის კი არა თუ იგი თურმე ძველ ბინა-
ზე, „ნახალოვკაში“ მდგარა! რა ვქვანა,-ვეკითხებოდი ჩემს
თავს გაოცებით—თითქო ყველანი ამბობდნენ, რომ 1917
წლის აქეთ, რაც ქ-ნი დემოკრატია დაქვრივდა და პირვე-
ლი ქმარი ბაიყუში — თვითმპყრობელი მოუკვდა იგი ახ-
ალ, საუკეთესო ბინაზე გადავიდა?! თურმე ტყუილი არა
ყოფილა ეს ამბები! დასწყევლა, რას არ მოჭორავენ! ბო-
ლოს, როგორც იქნა, მივაგენ მის უწინდელ ქობ-მახს. კა-
რი შევალე თუ არა, თქვენს მტერს, რაც მე სურათი ნა-
რმომიდგა თვალწინ!

ნამიან, ნესტიან, ნახევრათ ბნელ ოთახში რაღაც გაძე-
ვალტყავებული, გამოფიტული, ძონძებში გამოხვეული, ფე-
ხშიშველი არსება დამიხვდა. სიცვივისაგან დაკრუნჩხულ,
დაჭარხლებულ ხელებში გახობორიკებული ჭადი ეჭირა
და ხარბათ ხრავდა მას...

მის დანახვაზე ტანში დავიშალე, მუხლები ჩამეკეცა.

— ქ-ნი დემოკრატია? - ვკითხე გაოცებით.

— დიახ, მე გახლავართ - წაილულულა მან მომავდ
ავის ხმით-მეორე ქმარი, მენშევიკი, ეგრე მეძახის...
რა -გნებავთ?

რალა მეთქმოდა? დაგუბებული საყვედური სიბრალუ-
ლის გრძნობით შემეცვალა და შემფოთებით შეეყვირე:
ე რა მოგსვლია, შე უბედურო?! რატომ, რატომ ხარ
შენ ეგრე დაგლეჯილ-დაფლეთილი, მშიერ-მწყურვალნი,
როცა იქ სასუსნაო თუ სასურსათო კომიტეტებში, შე-
ნის სახელით ხავერდ აბრეშუმებს იყოფენ და გოჭ-კა-
რაქებს ინაწილებენ?!

ქ-მა დემოკრატია მძიმეთ ამოიოხრა და თვალებიდან
ცრემლები გადმოყარა.

—ე-ებს! სახელი ჩემია, სახრავი სხვისა... რა გაენყობა,
რალა თქვას ადამიანმა?! ეს სოფელი ასეთი ყოფილა: სი-
მართლეს ვერ იპოვნი სულერთია...

მე კი განვაგრძობდი შეუბრალებლათ... რათ დგეხარ შენ
ამ ნესტიან, ბნელ სარდაფში, როცა იქ, ქალაქის საუკე-
თესო ნაწილში, შენი კანონიერი, ჯვარდანიერილი პატრონ-
ები, კომისარ-მინისტრები რვა-რვა ოთახში არიან გამოჭი-
მულნი?! გაიხედე შენი თვალთ მანც დაათვალიერე, რა
ზეიმით დაბრძანდებიან სამსახურში ავტომობილ-ეკიპაჟებ-
ით და ბრუნდებიან იქიდან სამ-ოთხ საათზე!

—მე კი ფეხსაცმელიც არ მაცვია, მე უბედურს-წამოიკ-
ნავლა ქ-მა დემოკრატია და ამ ტუმპო-ძანძალში ფეხშიშ-
ველი დავეთრევი, თუმცა ამოდენა მზითევი მომყვა-ე-ებს!

თევზმა თქვა „ბევრი რამა მაქვს სათქმელი, მაგრამ პირი
წყლითა მაქვს სავსეო.“

—კარგი, ნავთი რაღა არი, ნავთი, „კეროსინკა“ რატომ მაინც
არ გნთია, რომ ეგ დაკრუნხული ხელები გაითბო?! შენ ქმარს,
მენშევიკს იქ მთელი წლის „ზაპასი“ შემა უწყევია.

ქ-მა დემოკრატიაშ შიშით აქეთ-იქით მიიხედ-მოიხედა და
ხმა-დაბლა მკითხა: აქ ხომ „ასობი ატრიადი“ არა დგა-
სო?... მერე მომიახლოვდა და ყურში ჩამჩურჩულა: მაშ
არ იცოდი, რომ მეორე ქმარიც მღალატობს? მზითვის
გულისთვის ჯვარი დაინერა-ჩემზე და ახლოს აღარ გამ-
კარებია... ეგეც ბურჟუაზიას ეარშიყება...

მე გაცოცებით ხელები გავშალე.

—მაშ, რაც ჩამომართვეს, რაც მე დამაკლეს,
შენთან არ მოუტანიათ, შენ კი არ გაგინანილ-
ეს?! - ვკითხე მე აღშფოთებულმა.

—შენ არ მომიკვდე, რომ თვალითაც არ მინახავს! გუ-
ლწრფელათ წამოიძახა ქ-მა დემოკრატიაშ-ი მიათვალე-
მოათვალე, თუ იპოვო რამე,-უკანვე მიირთვე... ეგ
არაფერი, - დაუმატა მან ოხვრით-უბედრება ის არი,
რომ მესამეთ მიპირებენ გათხოვებას? რა ვიცი ვილაც
ბოლშევიკი გამოჩენილა, ეხლა ის მეარშიყება, დიდ ბედ-
ნიერებას მპირდება, მაგრამ რა ვქნა, როგორ გავბედო?..

—აღარ გათხოვდე, შე უბედურო, იკმარე
მაგდენი ქმრები! შევბედე მე სიბრალულით და
ნაღვლიანათ დავბრუნდი სახლში.¹⁵

ლექსები

ლექსი „წითელი ჯვარი“, დაწერილია ჩემ მიერ პირველი იმპერიალისტურ ომის ხანაში. გორშიც, როგორც სხვა ქალაქებშიაც, გაიხსნა კავკასიის ფრონტი, ჯარისთვის საავადმყოფოები და საწყობები, რომელსაც განაგებდნენ უმთავრესათ ქალაქის „მამები“ და სხვადასხვა მოხელეები. ესენი მეტწილად თავიანთ ჯიბეზე უფრო ზრუნვადნენ, ვიდრე მებრძოლ ჯარისთვის... ერთი სიტყვით, გაქანებული ძარცვა-გლეჯა იყო! გორელები ამ დაწესებულებას ეძახდნენ: „წითელი ჯვარი“-„ქურდების სამოთხეო“.

მეც ავდექი და დავწერე ეს ლექსი, რომელმაც ისეთი აღშფოთება და მრისხანება გამოიწვია ქურდებში, რომ ჩემი ქუჩაში გამოსვლა პირდაპირ სახიფათო იყო ჩემთვის... მაგრამ მეტ წილ გორელებს, რომელნიც განზე იდგნენ „წითელი ჯვარისგან“, ისე მოსწონდათ ეს ლექსი, რომ დაიზეპირეს და წამდაუნუმ იმეორებდნენ ხმამაღლა. მეტადრე ქუჩის ბიჭები ხომ სიცოცხლეს უმწარებდნენ მათ, ვისაც ეს ლექსი შეეხებოდა... რასაკვირველია, რომ ეს ლექსი მაშინ არსად არ დაბეჭდილა ოფიციალურათ...

მიუხედავად ამისა, გორში გამოჩნდა უშიშარი და პატიოსანი ადამიანი, სტამბის პატრონი ციციშვილი, ვგონებ სახელათ მიშა, რომელმაც მრავალ ეგზემპლიარათ დაბეჭდა ეს ლექსი და ყველას დაურიგა.

აი ეს ლექსი:

წითელი ჯვარი

„წითელი ჯვარი“, „წითელი ჯვარი“,
 აი სამოთხე, ძმებო, სად არი!
 იქ, ლაზარეთში, ბუხგალტერობა
 ან სხვა მისთანა თანამდებობა...
 დღისით-ლოგინი, ღამე ქაღალდი,
 გაგიხარიან, ბედში ჩავევარდი!
 ფული ჩეჩქივით, ჯილდო უსაქმოთ...
 „ფრაპი“, „მაკაო“, „სტავკა“-უსაზღვროთ...
 კლუბში, პიკნიკში-მუქთი კასეტა...
 მრავალჟამიერ ომი და უღელტა!
 იქ სიკვდილია, აქ კი ქორწილი,
 ყველამ ვიზურგეთ ჩვენ ჩვენი წილი!..
 სალდათის ფული ბედნიერია,
 „ფრაპ“, „მაკაო“-ში თუ ჩაერია!
 კერძო საქმისთვის უხვი, „პრაგონი“
 აი, დალოცოს მისი მომგონი!-
 ნადი გაიგე ვინ რა დახარჯა,
 თბილისში ჩასვლა რამდენი დაჯდა?!
 ცხვრებში, ფარეხში მგლები შეუშვეს,
 დანავარდობენ,-მათ ვინ შეუტევს?!
 „სჩოთს“ გავაკეთებ იმისთანასა,
 მწვანილს დაგისვამ სამას მანათსა!
 დიალი, ძმობილო, „წითელი ჯვარი“
 მუქთა-ხორების სამოთხე არი!

„გორში, ზედ ხიდის ყურთან, გორის „მამებმა“ მოის-
 ურვეს, სხვა ქალაქების მიბაძვით, რამე ძეგლის დადგ-
 მა გორის გასამშვენებლათ, როგორც იქნა ამოიყვა-
 ნეს პოსტამენტი და შემდეგ დაიწყეს ძეგნა და მსჯელ-
 ობა, ვის დაუდგან ეს ძეგლი. ერთი სიტყვით, ამ პოს-
 ტამენტს დიდხანს ვერ უპოვეს შესაფერი თავი. მეც
 ავ-დექი და ერთ დღეს გორის „მამებს“ მივართვი შემ-
 დეგი ლექსი.“

უთავო ძეგლი

უთავო ძეგლო, რის ნიშანი ხარ,
 რა აზრი არის შენში ჩართული?
 თავმოკვეთილი რისთვისა დგეხარ,
 ვინ იყო შენი მკაცრი მსაჯული?

ნუთუ ქალაქის ანმყო, ნარსულში
 ვერ გიპოვნია ჯერ ღირსეული,
 რომ უკვდავი ჰყო ხალხისა გულში
 და მიზანს იყო შენც მიღწეული?

ან სიმბოლო ხარ მთელი ქალაქის,
 მის უთავობის გამომსახველი?
 დამდგარხარ მცველათ გორისა კარის,
 აბა რას იტყვის შენი მნახველი?

თავმოჭრილი ხარ და ჩვენც თავსა გვეჭრი
 ზედ ხიდის ყურზე გამოჭიმულ ხარ!
 ამვლელ-ჩამვლელთან ურცხვათ ხმას
 გვიყრი:

„მთელი გორისა ემბლემა მე ვარ!“

(დაიბეჭდა „ეშმაკის მათრახში“)

ამ ლექსზე მაშინდელ ქალაქის თავმა, მშვენიერი მოს-
 წრებული და პოეტური ლექსით მიპასუხა. აი მისი პა-
 სუხიც:

„ხიდის ყურთან, გორის თავში,
 სად ბუტბუტებს ტალღა მტკვრისა,
 ამწვანებულ კოხტა ბაღში
 ძეგლი მოსჩანს თლილი ქვისა

სდგას უთავო, ხიდის მცველათ-
 ქალაქს არცხვენს, ამასხარებს...
 და ეს დარდათ, საზრუნველათ
 გახდომიათ გორის „მამებს“.

.....
 ბატონებო, საქმე რთული
 გვაქვს ამ ჟამათ საზრუნავი.
 უთავო ძეგლს ღირსეული
 უნდა მოუძებნოთ თავი.

.....
 5. ახიანი 14 იანვარი 1932

ჩვენში მხოლოდ ერთი არი

თავი ესრეთ მადლიანი,

ყველამ იცით მისი გვარი:

ქალბატონი აზიანი:

.....

თავს ნიჭიერს, თავს ბრწყინვალეს,

ვერ დაუშლით ჩვენ გართობას:

და ღამე კი, -(ჩვენში დარჩეს:)-

ძეგლს დაუდგამთ რამე ქოთანს.

ამაზე მე უპასუხე:

ქოთნის ძებნაც არ დასჭირდებათ,

იქვე ჰქონდათ სანყობები:

თვით მამებში ბლომათ ჰპოვეს

თიხის თავის პატრონები.

ვეფხისტყაოსნის ნინო ზაქარიას ასულ ჯორჯაძისას

პირფერობა და ქება
ჩემ კალამმა არ იცის:
ის მუდამ ყველას ებრძვის,
ყველას ჰკბენს და დასცინის!
მაგრამ რა მიზეზია,
რომ კნენა ნინასა
თაყვანს სცემს და ჰპოვებს
მასთან მუზის ბინასა?
ვინც კი იცნობს ნინოსა
ზაქარიას ასულსა,
ქართველ ქალთა მშვენებას,
ღრმა მუსიკის ქურუმსა,
მის დიდ ტაქტსა, ზრდილობას
რაც უცხოა ამ დროში,-
ასკეტურ მოთმინებას
როს არა აქვს არ „გროში“.
ვაჟკაცურ სიმაძაცეს
თუ გინდ სიკვდილ წინ იდგეს!-
(მისი ჭეჭა-ქუხილი
„ჩეკა“-შიც ხომ გაიგეს!)
ის აღარ გაიკვირვებს
ჩემ კალმის გემოვნებას
და ადვილათ მიხვდება
რათ უძღვნის ნინოს ქებას!*

ნინო ზაქარიას ასულ ჯორჯაძისას

27 იანვარი 1932 წ

ორჯერ დღეობის გადახდა

არ გაგონილა არსადა!

ნაცნობ-მეგობრებს შენსასა

დაუჯდა იგი ფასათა!

მხოლოდ გოგოლის „გოროდნიჩს“

დღეობა ჰქონდა „ნალოგათ“.

„მიტროფან“-„ონუფრიაზე“

ვაჭრებს აძრობდა გონს ბლომათ!

ორჯერ დღეობის მომხრებმა

სოსო და ოლაც იკითხონ,

როგორ დარბიან ამ თოვლში,

რომ „პადარკები“ გიყიდონ!

„როგორც ოსტატი-სომეხი,

არ დავედრები მე სხვებსა:

ამ სიძვირეში საჩუქრათ

მოგართმევ მხოლოდ ლექსებსა!“

ვუძღვნი ე... ნ... ს

ვარდი ენდურის ბულბულსა:

„რათ მოწყენილხარ, მგოსანო,-
დღეს რატო სტვენით ჩემ გულსა
არ ატკობ, აღარ მყნოსავო?“

ბულბულმა ოხვით მიუგო:

„კოკობო, შენთან ვსტყუიო!-

ასკილმა მახე დამიგო...

და მისი ვატკბე ყურიო!

წუხელის მეტად ბნელოდა,

ეშხითაც ვიყავ მთვრალიო,

და, სადაც ვარდი მეგონა,

ასკილი ვაქე მკრთალიო!“

სწორედ შენც ასე, სულიკო,

ვარდათ მეჩვენე ერთ დღესა?

თურმე ასკილი ყოფილხარ,

მე კი გიძღვნიდი ლექსებსა!

დაიბეჭდა „თემში“

შენიშვნები

- ¹ ხელნაწერი დაცულია გ. ლეონიძის სახ. ქართული ლიტერატურის მუზეუმში ნატალია აზიანის არქივში, № 2502-ბ.
- ² ნ.ჩიხლაძის წიგნში „ქართველი მოღვაწე ქალები“ ციტატი თვითნებურადაა ჩასწორებული. ამუამად ჩვენ იგი აღვადგინეთ ხელნაწერის მიხედვით.
- ³ გ.ლეონიძის სახ. ქართ. ლიტ-ის მუზეუმი. ნ.აზიანის ფონდი. 2490-ბ გვ 17-18.
- ⁴ ნ.ჩიხლაძის ზემოთ დასახელებულ წიგნში შეცდომით მოხსენიებულია კიტა აბაშიძე. სინამდვილეში ნ.აზიანზე 1936 წ. „საბჭოთა ხელოვნებაში“ გამოქვეყნებული წერილის ავტორია კოკი აბაშიძე, ორი საუკუნის მიჯნაზე მოღვაწე ქართველი კრიტიკოსი და ლიტერატორი.
- ⁵ „ივერია“ 1898 წ. 18 იანვარი № 12.
- ⁶ გაზ. „ივერია“, 1898 წ. 18 იანვარი, გვ.4.
- ⁷ ნ.აზიანი-„პიესები“. 1936 წ.
- ⁸ ქართველი მწერლები, მოგონებები, 2490-ბ. გვ12
- ⁹ გაზ. „საქართველო“, 1920წ.
- ¹⁰ პატარა ნაწილი ამ მოგონებისა დაბეჭდილი იყო გაზეთ „თემის“ № 206 1915 წ.
- ¹¹ ეს ლექსი დაბეჭდილია გაზ. „თემში“ № 206, 8 თებერვ. 1915წ.

35

13/1